

Institutionen för skogens produkter och marknader

Tillämpning av naturvårdsavtal

Application of nature conservation agreements

Jerker Loré

Institutionen för skogens produkter och marknader

Tillämpning av naturvårdsavtal

Application of nature conservation agreements

Jerker Loré

*Examensarbete 20 poäng, D-nivå i ämnet skogshushållning
Jerker Loré, skogsvetarprogrammet 98/02*

Handledare: Lennart Eriksson

FÖRORD

Detta examensarbete, omfattande 20 poäng i ämnet skogshushållning, har utförts inom ramen för Skogsvetarprogrammet vid Institutionen för Skogens produkter och marknader vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i Uppsala.

Arbetet är minst lika mycket skogsvårdsorganisationens som mitt eget. Ni som tagit er tid att svara på den omfattande enkäten – Torbjörn Swerre, Sören Nissilä, Ida Ivanell, Anders Landström, Göte Eriksson, Gunnar Selling och Gunnar Hamrin – förtjänar ett stort tack. Jag vill vända mig särskilt till Gunnar Hamrin som varit till stor hjälp, både i det förberedande skedet som längre fram i arbetet. Förutom er har också Mikael Norén vid SKS och Kristin Alexandre vid SVS haft mycket att bidra med till mitt arbete. Ett stort tack till er alla.

Jag vill självklart också tacka min handledare Lennart Eriksson som alltid har nya synvinklar att komma med.

I första hand är uppsatsen, som allt annat här i världen, tillägnad Lina, Ture och Estrid.

Herrvik april 2005

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Jerker Loré', written in a cursive style.

Jerker Loré

SUMMARY

Nature conservation agreement (NCA) is a way to voluntarily protect and manage nature for limited time-periods. The agreement is settled between the government and a landowner. All public authorities can represent the government but it is only the Swedish Forest Administration who does that regularly (because it is the only authority with economic resources for that purpose). Therefore, NCAs are almost only used to protect forested nature.

The government agencies have experienced NCAs for about ten years and it is now time to examine how they are applied in the forests. This study is based on a computerized questionnaire to the persons responsible for the LEKO-projekt. They had to answer of questions about how and why they applied NCAs within the project and which reasons they had *not to* apply NCA. There were also questions about how the management was taken care of and how the owners' compensation was calculated.

The NCAs that has been part of the study has not been applied as differentiated as it maybe was thought when they were introduced into the Swedish system. That is not due to juridical limitations, but has with other considerations to do. Perhaps the authority has already found the best way to apply the NCAs and is therefore using them so in all possible situations without thinking of development and other ways of application. If that were true it would definitely stand in contrast to the picture of NCA as a flexible instrument.

In comparison to nature reserve and biotope protection the NCAs has almost without exception been used to preserve land with lower nature quality in need of conservation management. Principally you could therefore say that NCAs are only applied as a second-class protection instrument. It is difficult to see why NCAs should have monopoly of bringing the landowner into the conservation management. I think this is a missing opportunity for an improved dialogue with the landowners.

NCAs have not been used to protect border zones, corridors or buffer zones. They have neither been used to increase the area of old forest. It also seems that the users have not considered using NCAs to attain limited restrictions (as protecting only dead wood).

The contact with the landowners has been good when applying NCAs. There are nevertheless tendencies that the servants have trusted perhaps too much the owner's good will. That has most importance when to decide the parties' rights and how the future management shall be taken cared of.

The compensation is calculated in a very simplistic way where the acreage seems to be the only parameter, among other things irrespective of where in the country the property is located. This could cause a continued geographically uneven distribution of protected nature in Sweden. NCA is definitely a cheaper way of protecting nature, but the expenses do not stop when the one for all compensation to the landowner is being paid. Many of the servants count that contributions will be given for the future management.

SAMMANFATTNING

Naturvårdsavtal är frivilliga avtal som ingås mellan stat eller kommun (oftast skogsvårdsstyrelsen) och enskilda markägare. Därigenom ska den berörda marken under en tidsperiod på upp till 50 år skötas i naturvårdssyfte (åtminstone i större grad än vad som krävs enligt grundläggande hänsynslagstiftning). Även om naturvårdsavtal är ett förhållandevis nytt instrument inom naturvården har det, särskilt sedan den särskilda regleringen i 7:3 2 st JB infördes och riksdagens miljökvalitetsmål bestämdes, använts i stor omfattning. Det finns ännu inte särskilt mycket skrivet om avtalen, men skogsvårdsorganisationen har hunnit samla på sig en hel del erfarenheter om dem. Tiden har därför känts mogen att undersöka hur avtalen används.

En enkät i dataformat skickades under våren 2004 ut till de ansvariga för skogsvårdsorganisationens LEKO-projekt. De fick svara på olika frågor om hur och varför de inom projektet upprättade naturvårdsavtalen hade tillkommit och vilka överväganden som legat till grund när avtalen *inte* använts. I enkäten ställdes också frågor om hur skötseln genomfördes och planerades samt hur ersättningen beräknades.

De naturvårdsavtal som ingått i undersökningen har inte använts så differentierat som det kanske var tänkt från början när instrumentet infördes. Detta beror inte på juridiska begränsningar hos avtalen, utan har med andra överväganden att göra. Kanske tycker man att man redan funnit det bästa formatet för naturvårdsavtalen och använder därför detta i alla sammanhang utan att fundera på vidareutveckling och andra tillämpningsområden. Ett sådant betraktelsesätt skulle stå i stark kontrast mot den bild av flexibelt instrument som målats upp om naturvårdsavtalen.

I jämförelse med naturreservat och biotopskydd har naturvårdsavtal nästan uteslutande använts för att skydda mark med något lägre naturvärden och med behov av naturvårdande skötsel. I princip kan man därför säga att naturvårdsavtal tillämpas som ett andra klassens områdesskydd. Det är svårt att se varför naturvårdsavtal ska ha monopol på att föra in markägaren i skötseln. Här missar man möjligheten till förbättrad dialog vid skydd med andra instrument.

Man har inte använt naturvårdsavtal för skydd av kantzoner och spridningsvägar eller för att övervara gammal skog. Inte heller verkar man ha övervägt att använda naturvårdsavtal för att införa mycket begränsade restriktioner. Man har endast fokuserat på den ekologiska naturvården (vilket dock har med LEKO-projektets målbild att göra).

Det har varit en god kontakt med markägarna vid upprättandet av naturvårdsavtal. Det finns emellertid tendenser till att man har förlitat sig för mycket på deras goda vilja. Detta gäller främst frågorna om parternas respektive rättigheter och den framtida skötseln.

Ersättningen har beräknas på ett tämligen onyanserat sätt och i huvudsak verkar arealen vara den enda parametern, bl a oavsett var området har legat. Härmed finns risk för en fortsatt geografisk snedfördelning av skyddad mark. Naturvårdsavtal är helt klart en billigare skyddsform än områdesskydd, men utgifterna tar inte slut i och med att ersättningen erläggs. Många av svarspersonerna räknar med framtida ekonomiskt stöd för att upprätthålla skötseln.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	1
SUMMARY	2
SAMMANFATTNING	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
1 INLEDNING	6
1.1 Syfte	6
1.2 Hypotes	6
1.3 Naturvårdsavtal	7
1.3.1 Naturvårdsavtalens rättsliga ställning	7
1.3.2 Naturvårdsavtalens politiska ställning	8
1.4 Andra naturvårdsinstrument	9
1.4.1 Regulatoriska instrument	9
1.4.2 Frivilliga instrument	9
1.5 LEKO-projektet	10
2 METOD	10
2.1 Undersökningsform	10
2.2 LEKO-projektet valdes	11
2.3 Förstudie	11
2.4 Utformning av enkäten	11
2.4.1 Dataenkät	12
2.5 Test	12
2.6 Insamling	12
2.7 Kvalitativ eller kvantitativ datainsamling	13
2.7.1 Kvalitativ insamling	13
2.7.2 Kvantitativ insamling	13
2.8 Validitet och reliabilitet	13
2.8.1 Validitet	13
2.8.2 Reliabilitet	14
3 RESULTAT	16
3.1 Inkomna svar	16
3.2 Naturvårdsavtalens skyddssyfte	16
3.3 Skyddsvärdet	16
3.4 Med och utan alternativa instrument	16
3.4.1 Naturvårdsavtal var enda alternativet	17
3.4.1.1 Objektets storlek	17
3.4.1.2 Begränsad tid	17
3.4.1.3 Objektets naturvärden	17
3.4.1.4 Objektets behov av skötsel	17
3.4.1.5 Kombination av orsaker	17
3.4.2 Naturvårdsavtal var ett av flera alternativ	17
3.4.2.1 Alternativa instrument	17
3.4.2.2 Instrument som egentligen önskades	18
3.4.2.3 Orsaker	18
3.5 Störningar	18
3.6 Skötsel	18
3.6.1 Initial skötsel	18
3.6.2 Framtida skötsel	19
3.6.2.1 Markägaren står för framtida skötsel	19
3.6.2.2 Markägarens rätt att utföra skötsel	19

3.6.2.3	Markägarens incitament att utföra skötsel	19
3.7	Ersättningen	19
3.7.1	Faktorer som har påverkat ersättningen	20
3.8	Framtidstankar	21
3.9	När naturvårdsavtal inte har använts	21
3.10	Dataenkäten	21
4	DISKUSSION	23
4.1	Säregenskapernas påverkan på tillämpningen	23
4.1.1	Begränsad räckvidd	23
4.1.1.1	Vad de svarande tyckte	24
4.1.1.2	Kommentarer	24
4.1.2	Begränsad tid	24
4.1.2.1	Vad de svarande tyckte	25
4.1.2.2	Kommentarer	25
4.1.3	Obegränsad storlek	25
4.1.3.1	Vad de svarande tyckte	26
4.1.3.2	Kommentarer	26
4.1.4	Låga krav på naturvärden	26
4.1.4.1	Särskilt om kantzoner och spridningsområden	27
4.1.4.2	Vad de svarande tyckte	27
4.1.4.3	Kommentarer	28
4.1.5	Frivillighet	28
4.1.5.1	Vad de svarande tyckte	29
4.1.5.2	Kommentarer	29
4.1.5.3	Särskilt om skötsel	29
4.1.6	Billigt	30
4.1.6.1	Vad de svarande tyckte	32
4.1.6.2	Kommentarer	32
4.2	Naturvårdsavtalens tillämpningsområde	32
4.2.1	Överlappande tillämpning i teorin	32
4.2.2	Överlappande tillämpning i praktiken	33
4.2.3	Diskussion om överlappande tillämpning	33
4.2.4	Tillämpningsområdets bestämmande	35
4.3	Övrigt.	37
4.3.1	Naturvärden framför hotbild	37
4.3.2	Förlitan på markägarens goda vilja	37
4.3.3	Skötsel	37
4.3.3.1	Initial skötsel	37
4.3.3.2	Framtida skötsel	38
4.3.4	Ersättningen	40
4.3.4.1	Faktorer som har påverkat ersättningen	40
4.3.5	Dataenkäten	41
4.3.5.1	Allmänna utgångspunkter	42
4.3.5.2	Reliabilitets- och validitetsaspekter	42
4.3.5.3	Kostnader	43
4.3.5.4	Sammanfattning	44
	KÄLLFÖRTECKNING	46
	BILAGA 1 Frågeformulär	Fel! Bokmärket är
	inte definierat.	
	BILAGA 2 Svarsformulär	Fel! Bokmärket är
	inte definierat.	

1 INLEDNING

Med sina sju år på nacken i jordabalken är naturvårdsavtal det nyaste instrument som den svenska naturvården har till sitt förfogande idag. I jämförelse med övriga skyddsformer är den viktigaste skillnaden att naturvårdsavtal är fullständigt frivilligt. När områdesskydden bygger på myndighetsutövning med stöd av 7 kap miljöbalken finns grunderna för naturvårdsavtal i den privaträttsliga avtals- och fastighetsrätten.

Naturvårdsavtalets juridiska byggstenar utgör ramarna för hur det kan användas. Dessa ramar har undersökts tidigare i ett examensarbete (Loré 2004) och för en genomgång av övriga juridiska källor hänvisas till detta arbete. Det finns ytterligare ett par examensarbeten om naturvårdsavtal. Lundbergs arbete från 2000 handlar främst om naturvårdsavtal som styrmedel, medan Fahlstedts från 2003 rör markägares attityder gentemot naturvårdsavtalen.

Det som saknas efter ovan nämnda arbeten är en undersökning av hur naturvårdsavtalen *egentligen* används. Oavsett vad lagen säger så kan många olika faktorer – politiska, ekonomiska eller praktiska – styra detaljtillämpningen. Man kan se det som att de ganska generösa juridiska ramarna förses med en passepartout som täcker delar av det teoretiska tillämpningsområdet. Det som syns av tavlan är således tillämpningsområdet i praktiken.

Det är den synliga tavlan som betraktas i denna undersökning. Konturerna ska ritas upp och motivet ska beskrivas. Utanför undersökningen är emellertid att ta reda på varför tavlan ser ut som den gör.

Detta inledande kapitel innehåller utöver syfte härnäst också en allmän orientering om naturvårdsavtalen och LEKO-projektet. Metodavsnittet återfinns i kapitel 2.

1.1 Syfte

Studien beskriver hur, när och varför naturvårdsavtal används idag. Detta görs genom en kvalitativ studie begränsad till skogsvårdsorganisationens LEKO-projekt. En enkät har sänts ut till de skogsvårdskonsulenter som arbetar med naturvårdsavtal. Det framkomna resultatet har tolkats och jämförts med avtalens rättsliga kontext. Med stöd av detta kan man försöka utläsa vad i den faktiska kontexten som har påverkat tillämpningen och huruvida detta kan anses bra eller dåligt.

Större delen av undersökningen rör frågan om *när* eller *varför* naturvårdsavtal – och därmed inte ett regulatoriskt skydd – används. Dessutom tas några frågor upp om *hur* avtalen har använts. Främst berörs frågorna om skötsel och ersättningsens bestämmande.

Ett underliggande syfte är också att pröva elektronisk intervjuform.

I kapitel 2.2 förklaras närmare varför just LEKO-projektet valts.

1.2 Hypotes

I projektbeskrivningen till detta arbete hade jag en överskrift om förväntade resultat. Här har jag saxat detta stycke rakt av.

”Jag tror att undersökningen kommer att visa att naturvårdsavtal inte används på ett så nyanserat sätt som det finns möjligheter till. Istället tror jag att de avtalsmallar och rekommendationer som framtagits påverkar tillämpningen så att varje naturvårdsavtal blir det andra tämligen likt. Detta påverkar naturligtvis också i vilken mån och när man använder sej av naturvårdsavtal. Jag tror också att det kommer att visa sej att ersättningen

av samma skäl bestäms schablonmässigt utan att några särskilda överväganden görs om markvärde, naturvärde, försvårande effekter för brukandet av övriga fastigheten etc. Det resultat jag kanske är mest intresserad av är hur frågorna om skötsel har löst. Här ser man knappt några som helst skillnader när man går igenom upprättade avtal. Dessa avtalsvillkor har mycket luddiga konturer och det ska bli spännande att se om parterna har samlat information om skötseln någon annanstans.”

1.3 Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är det enda frivilliga naturvårdsinstrument med långtgående bindande verkan som finns idag. Statliga anslag har funnits sedan 1993 (Prop 1992/93:226), men det var först från och med januari 1999 som deras ställning som nyttjanderätter enligt jordabalken säkerställdes (Prop 1997/98:90). Därigenom fick naturvårdsavtalen en stabilare plattform och den offentliga naturvårdens satsning på instrumentet har därefter ökat. Nu är naturvårdsavtal ett av den offentliga naturvårdens tre viktigaste instrument för löpande naturskydd. De övriga två är naturreservat och biotopskydd.

Förutom att naturvårdsavtal är ett frivilligt naturvårdsinstrument skiljer det sig dessutom från områdesskydd och andra regulatoriskt beslutade naturskyddsåtgärder genom att giltighetstiden är maximalt 50 år. Naturvårdsavtal ingår som ett medel att uppnå de miljöpolitiska avsättningsmålen. Inom denna målsättning ska naturvårdsavtal användas för att skydda 50 000 ha mellan år 1998 och 2010.

1.3.1 Naturvårdsavtalens rättsliga ställning

Naturvårdsavtal är enligt legaldefinitionen ett (skriftligt) avtal som syftar till naturvård och som ingås mellan markägare och stat eller kommun med innebörden att markägaren förbinder sig att tillåta eller tåla något på någon del av sin mark. Genom 7:3 2 st JB ges sådant avtal nyttjanderättsstatus, vilket främst får konsekvensen att rättigheten uppnår ett visst sakrättsligt skydd (se nedan). Som jag i ett tidigare arbete har kommit fram till torde dock de flesta naturvårdsavtal ha varit att anse som nyttjanderätter även utan denna tilläggslagstiftning i 7 kap JB. (Loré 2004) Om detta har jag inte tänkt ta upp något utrymme här och oavsett min tolkning har enligt lagstiftaren ett mycket bättre skydd för naturvårdsavtalen uppkommit. Följden har också varit att användningen av naturvårdsavtal i den statliga naturvården har ökat markant.

Det sakrättsliga skyddet innebär att den rättighet som B erhållit genom avtal med A ges ett skydd mot en tredje man C. Bs rättighet kan stå sig trots att A genom en rättshandling har frånsagt sig samma rättighet (eller en annan, större, rättighet som innefattar Bs rättighet) till C. Ett exempel är den gamla rättsregeln att köp bryter lega. Hyr du en cykel av Johansson och hon sedan säljer den till Persson får du vackert lämna cykeln till Persson oavsett om hyrestiden gått ut eller inte (och eventuellt söka skadestånd hos Johansson om du lidit skada därav). Köp är en mer prioriterad rättighet till den lösa egendomen än hyran. Skulle även du i samma exempel som ovan ha köpt cykeln av Johansson träder andra regler in för att bestämma om du eller Persson ska ha cykeln. I princip blir det då den som först tagit cykeln i sin besittning som får den (åtminstone om ingen av parterna känt till den andres köp).

Det sakrättsliga skyddet är helt enkelt ett uttryck för vissa överväganden i det enskilda fallet om vilken rättighet som får stå sig mot andra. Skyddet beror därmed på vilka de stridande rättigheterna är. Det kan därför vara fel att säga att t ex hyresrätten till lös egendom inte har något sakrättsligt skydd eftersom en sådan rättighet kan stå sig mot ett likadant anspråk om hyresrätt. Istället för att säga att bara vissa rättigheter har sakrättsligt skydd kan det därför vara bättre att tala om kvalificerade sakrätter, d v s rättigheter som ges ett större sakrättsligt skydd.

Genom lagregeln i 7:3 2 st JB är numera naturvårdsavtal utan tvivel att anse som nyttjanderätt till fast egendom. Sådana nyttjanderätt ges i 7 kap JB ett större sakrättsligt skydd än t ex hyra av lös egendom. Någon gång har jag, i skogsvårdsorganisationens arkiv, påträffat uppfattningen att lagregeln endast skulle skapa en möjlighet till inskrivning. Det är i och för sig sant att inskrivning förbättrar den sakrättsliga ställningen, men redan i och med upplåtelsen av en nyttjanderätt så uppstår ett sakrättsligt skydd som är starkare än för t ex hyra av lös egendom. Om vi byter ut cykeln i exemplet ovan mot ett åkerskifte så behöver du inte lämna ifrån dig arrendet till köparen Persson om denne känt till eller bort känna till att du arrenderade marken. Skriver du dessutom in ditt arrende har Perssons faktiska vetskap vid senare köp inte någon som helst betydelse; Persson ges en konstituerad vetskap. Även om köpet gjordes först kan din nyttjanderätt stå kvar om du inte känt till köpet vid arrendeupplåtelsen och varit den förste att skriva in sin rättighet.

Naturvårdsavtal kan stå sig inte bara mot köpare av fastigheten. Det sakrättsliga skyddet gäller också i olika omfattning mot andra nyttjanderättshavare (t ex köp av rotpost eller jakträtt), nya ägare p g a fastighetsreglering eller expropriation, fastighetsägarens borgenärer, tidigare ägare som hävdar klander etc.

Nyttjanderätter delas upp i arrende, hyra, tomträtt och annan nyttjanderätt. Naturvårdsavtal bör i de flesta fall bedömas som lägenhetsarrende, varvid de obligationsrättsliga reglerna (som reglerar vad som gäller mellan parterna) i 8 kap JB blir tillämpliga. (Loré 2004) Eftersom detta kapitel är ganska tunt, även om tvingande till arrendators förmån, står emellertid naturvårdsavtal i de allra flesta fall utan obligationsrättslig reglering. Det är därför alltid bäst att skriva ett utförligt avtal.

Särskilda punkter att tänka på när man skriver ett naturvårdsavtal är följande.

1. Tydlighet avseende området samt rättigheter och förpliktelser. (Detta saknas ofta idag.)
2. Kan hävningsrätt infalla och när? Gäller båda parternas kontraktsbrott.
3. Vilken ersättning ska gälla vid kontraktsbrott? Vid fastighetsreglering?
4. Ska myndigheten ges rätt till sublokation (delegering av förvaltningen)?
5. Vill myndigheten begränsa mindre nyttjanderätter, t ex jakt?

För en mer utförlig redogörelse av naturvårdsavtalens rättsliga ställning hänvisas till mitt tidigare arbete.

1.3.2 Naturvårdsavtalens politiska ställning

Ända sedan staten 1993 budgeterade medel för naturvårdsavtal har adressaten varit skogsvårdsorganisationen. Även sedan regleringen i JB 1999 har användningen av naturvårdsavtal fortsatt att vara främst en skoglig angelägenhet. Visst har det förekommit att även andra myndigheter och kanske också en och annan kommun ingått naturvårdsavtal, men det är endast skogsvårdsorganisationen som har fått budgeterade medel därtill.¹

Viljan att använda sig av naturvårdsavtal beror på att de medför lägre kostnader än de regulatoriska instrumenten och att de skapar grogrund för en förbättrad dialog mellan den offentliga naturvården och de enskilda markägarna. (Prop 1997/98:90) Dessutom har hävdats att naturvårdsavtal är särskilt lämpliga på att skapa flexibelt skydd (Prop

¹ Markägare kan alltså gärna vända sig till närmaste länsstyrelse med en önskan om att ingå naturvårdsavtal, men någon ersättning därför kan de inte vänta sig. Så har trots allt inträffat och det får väl stå som bevis för att det finns ett stort engagemang för naturvården bland de privata markägarna.

1997/98:158) och på att bevara och gynna områden som behöver naturvårdande skötsel (Reg skr 2001/02:173).

De senaste åren har ett tämligen stort arbete nedlagts på att konkretisera den politiska målbilden för naturvårdsarbetet. Riksdagen beslutade 1997 om femton miljö kvalitetsmål som senare har preciserats i delmål gällande tiden 1998-2010. I målet om ”Levande skogar” sägs bl a att 900 000 hektar skyddsvärd produktiv skogsmark ska avsättas från produktion och att vissa naturkvaliteter – död ved, äldre lövrik skog och gammal skog – ska öka. Av arealmålet ska 500 000 hektar avsättas frivilligt av markägare. Av resterande 400 000 hektar ska 320 000 skyddas i naturreservat, 30 000 i biotopskydd och 50 000 genom naturvårdsavtal. Till följd av detta har anslagen för naturvårdsavtal ökat kraftigt.

1.4 Andra naturvårdsinstrument

Det finns ett flertal instrument som den offentliga naturvården har till sitt förfogande. Idag är dessa uppdelade på olika myndigheter.

1.4.1 Regulatoriska instrument

Av områdesskydden med naturvårdsanknytning kan skogsvårdsstyrelsen besluta om biotopskydd (7:11 MB) medan kommun och länsstyrelse (tillsammans med naturvårdsverket) har naturreservat (7:4 ff MB), naturminne (7:10 MB), djur- och växtskyddsområde (7:12 MB) och strandskydd (7:13 ff MB) till sitt förfogande. Dessutom finns nationalpark (7:2 MB) och särskilt skydds- eller bevarandeområde (7:28 f MB) – s k Natura 2000-område – där bl a länsstyrelsen är inblandad, även om beslutet ligger på stats- eller EU-nivå. Av övriga naturvårdsbestämmelser i miljöbalken är den om samråd (12:6 MB) kanske viktigast och kan användas av såväl skogsvårdsstyrelse som länsstyrelse. Utanför miljöbalken finner vi ett särskilt regelverk i skogsvårdslagen. Skogsvårdsstyrelsen kan använda sig av instrumenten svårförädlad skog inkl fjällnära skog, skyddsskog, ädellövskog och den allmänna hänsynsregeln i 30 § SkogvL.

1.4.2 Frivilliga instrument

Naturvårdsavtal är som sagt ett frivilligt naturvårdsinstrument och det kan användas av vilken statlig myndighet som helst eller av kommun. I övrigt finns det ett flertal metoder att uppnå mer eller mindre frivilliga lösningar. Av bidragen är NOKÅS (natur- och kulturåtgärder i skogen) det mest använda i skogsmark. Genom detta bidrag kan markägaren få upp till 70 % av merkostnaderna för en naturvårdsinsats betalda. Om ett område som är aktuellt för naturvårdsavtal är i behov av skötsel försöker skogsvårdsstyrelsen ofta kombinera avtalet med en sådan bidragsåtgärd (helst innan avtal skrivs – efter denna tidpunkt är det ju SVS som har ansvaret för området).

Myndigheterna försöker också på olika sätt påverka markägare att frivilligt avstå från att bruka mark av naturvårdsskäl. Skogsvårdsorganisationen har en lång tradition av användning av mjuka metoder och det betonas ofta från politiskt håll att rådgivning, information och uppdragsverksamhet är några av myndighetens viktigaste uppgifter. Inom LEKO-projektet har skogsvårdsstyrelsen t ex erbjudit grön skogsbruksplan till starkt reducerat pris.

Under 1990-talet har stora frivilliga avsättningar gjorts. Bidragande har varit låga virkespriser och tillkomsten av certifieringar. Dessa naturvårdsinsatser är otroligt viktiga, men deras beständighet kan aldrig garanteras. Av erfarenhet från hela 1900-talet vet vi att den ekonomiska situationen starkt påverkar hur vi prioriterar mellan miljö och produktion.

En framtida virkessvacka kan ha stor inverkan. Vad blir till exempel följden av att orkanen Gudrun fällde fem årsavverkningar i södra Sverige över en natt?

De frivilliga instrumenten ingår i princip inte i denna studie. Det skulle dock vara intressant att fokusera mer på samspelet mellan naturvårdsavtal och andra frivilliga instrument. Hur kommer det sig till exempel att markägare som frivilligt avstår från skogsbruk på sin mark inte vill teckna naturvårdsavtal för densamma? Skulle man kunna tänka sej att kräva naturvårdsavtal som en säkerhet för avsättningens äkthet inom ramen för certifieringarna?

1.5 LEKO-projektet

LEKO står för landskapsekologiska kärnområden och är ett landsomfattande projekt i skogsvårdsorganisationens regi. Projektet pågick mellan 1999 och 2003 och omfattade 16 LEKO-områden utspridda över hela landet. Syftet var att koncentrera de naturvårdande arbetsinsatserna under ca två år till ett landskapsområde. Resultaten är enligt Skogsstyrelsen mycket goda och det föreslås att arbetsmodellen överförs till den löpande verksamheten.

Landskapsperspektivet kräver att det utvalda landskapsområdet är av viss storlek – mellan 500 och 2000 hektar. Av benämningen ”kärnområde” framgår också att koncentrationen av naturvärden ska vara hög. Naturvärdena behöver dock inte vara samlade, utan modellen är främst avsedd för ett mer fragmenterat landskap. (I ett område med höga naturvärden rakt igenom kan det ju oftast vara bättre, om än dyrare, att belägga hela området med restriktioner genom att t ex upprätta naturreservat.)

När LEKO-området har utsetts skapas ett kunskapsunderlag i form av en målklassning över hela området. Önskvärt är att grön skogsbruksplan upprättas.

Ett nyckelord för LEKO-projektet har varit samarbete. I varje område har skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsen arbetat tillsammans. Stor vikt har lagts på att arbeta öppet och nära med markägarna och deras organisationer.

2 METOD

2.1 Undersökningsform

Att studien skulle ske i form av en frågeundersökning stod klart på ett tidigt skede. Det är inte lämpligt att studera naturvårdsavtal endast utifrån den skriftliga dokumentationen. Det som registreras är i princip själva avtalen, vilka oftast upprättas i enlighet med uppgjorda mallar. Några egentliga skötselplaner, likt de som upprättas vid naturreservat där hela bevarandesyftet framkommer, är inte obligatoriskt och förekommer därför sällan. Sammantaget gjorde detta att intervjuer med åtminstone skogsvårdsstyrelsens handläggare var en nödvändighet för att få reda på olika överväganden som gjorts. Här funderade jag också på möjligheten att intervjua de berörda sakägarna. Jag valde dock att inte blanda in dessa i studien, eftersom det främst var de bakomliggande syftena som jag var ute efter. (För övrigt har redan ett examensarbete gjorts över fastighetsägares åsikter om biotopskydd och naturvårdsavtal. (Fahlstedt 2003))

Jag valde att låta undersökningen ske i form av en enkät. En anledning var att jag såg ett egenvärde i att pröva och utvärdera möjligheten med dataenkät. Dessutom skulle frågorna, åtminstone för vissa av intervjupersonerna, bli ganska många och omfattande. Med en enkät gavs större möjligheter för dem att arbeta lite då och då med frågorna, när tid fanns.

2.2 LEKO-projektet valdes

För att peka ut naturvårdsavtalens tillämpningsområde i praktiken ville jag kunna göra en jämförelse med åtminstone de viktigaste övriga naturvårdsinstrumenten. Eftersom dessa instrument är uppdelade på olika myndigheter uppstod frågan hur en sådan jämförelse skulle ske. Min första tanke var att skicka ut en enkät till ett slumpat urval av skogsvårdsstyrelsens lokalkontor med frågor om tillämpningen av biotopskydd och naturvårdsavtal. I sådant fall hade jag behövt dels göra en ganska enkel enkät och dels komplettera med någon form av enkät eller intervju av anställda på länsstyrelsen. Kommunerna kan i och för sig såväl ingå naturvårdsavtal som upprätta naturreservat, men deras naturvårdsarbete framstod enligt min mening för svåröverblickbart för en mindre studie som denna.²

När jag sedan fick höra tala om LEKO-projektet framstod det som ett mycket bättre material. För det första gjordes en gemensam insats med länsstyrelsen och i princip alla naturvårdsinstrument stod därmed till förfogande. För det andra medförde fokuseringen på ett större men avgränsat område att myndigheterna kunde göra en mer samlad bedömning än annars. Detta, tillsammans med att arbetet var färskt i minnet, borde innebära att svarspersonerna hade stora förutsättningar att förmedla de bakomliggande orsakerna till deras beslut. Eftersom gruppen av intervjupersoner var ganska liten, fanns det också större möjlighet att göra en mer detaljerad enkät. Efter samråd med Mikael Norén på Skogsstyrelsen bestämde jag mej därför för att inrikta mej på LEKO-projektet.

2.3 Förstudie

Innan det slutgiltiga beslutet togs om att göra enkäten tog jag kontakt med tre ansvariga för LEKO-projektet; Kristin Alexandre, Ulf Ahlberg och Gunnar Hamrin. Orsaken var att jag ville informera mig så mycket som möjligt om projektet och känna på hur några av mina frågor bemöttes.

2.4 Utformning av enkäten

Själva frågeställningarna i enkäten är starkt påverkade av vissa hypoteser som jag ville undersöka. Jag trodde att man inte tillämpade naturvårdsavtal så nyanserat som lagstiftningen tillåter och, som det tycks, den politiska viljan uppmuntrar. Vidare anade jag att det fanns en del ovisshet kring skötseln av de områden som belagts med naturvårdsavtal. Dessutom trodde jag att ersättningen bestämdes rent schablonmässigt utan någon särskild anknytning till det verkliga värdet. Jag försökte utforma frågorna så att inte dessa hypoteser skulle vara allt för uppenbara.

Jag ville att varje fråga skulle avse ett specifikt objekt som intervjupersonen hade varit med om att skydda. På så sätt skulle intervjupersonens allmänna bedömningar få mindre betydelse och svaren förhoppningsvis bli mer objektiva. Istället för att endast ha en fråga

² Den kommunala naturvården ingår ju i självbestämmanderätten och varje enskild kommun kan därför ha sina egna syften med naturvården. Ett rimligt antagande torde vara att kommunerna har satsat mer på rekreationssidan än den statliga naturvården. Det skulle i och för sig vara intressant att undersöka hur kommunerna har tillämpat både naturvårdsavtal och naturreservat, men det är kanske lite för tidigt att göra detta redan. Kommunernas möjligheter att upprätta naturreservat och naturvårdsavtal har endast funnits sedan 1999 (som en följd av agenda 21 enligt vilken beslutanderätten över miljön ska föras närmare medborgarna). Underlaget för en undersökning ser nu ut att vara alltför litet. Kommunernas användning av institutet naturreservat skiftar väldigt mycket. Vissa kommuner (t ex Gagnef) har varit väldigt aktiva, medan de flesta knappast har utnyttjat den nya möjligheten i någon utsträckning. Eftersom det inte finns någon samlad information krävs en hel del undersökningsarbete enbart för att söka upp ingångna kommunala naturvårdsavtal.

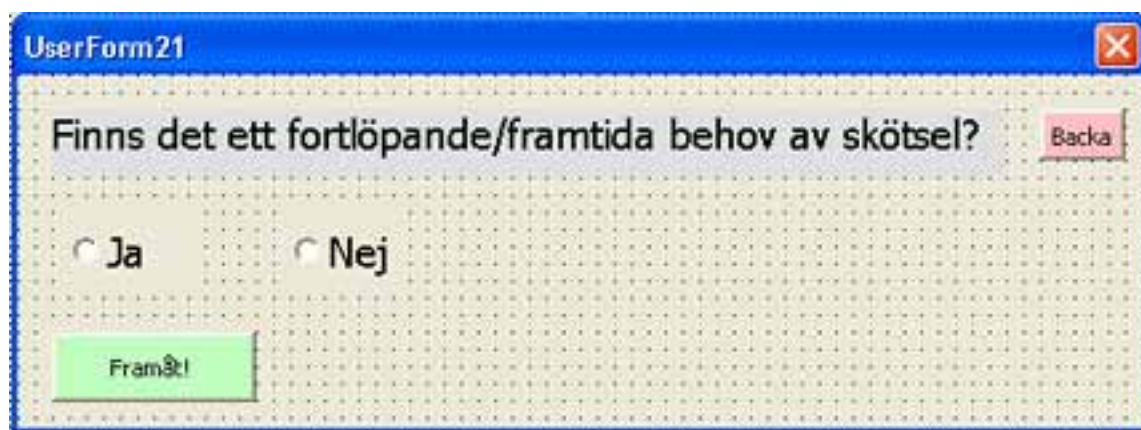
om hur ofta naturvårdsavtal i allmänhet används för att skydda förstärkningszoner ville jag ställa denna fråga specificerad för varje naturvårdsavtal som intervjupersonen upprättat inom LEKO-området.

Enkäten fick två delar. Den första delen handlar om när naturvårdsavtal har använts och rör varje enskilt naturvårdsavtal som har upprättats. Frågorna är ganska omfattande och kräver en viss tidsåtgång, särskilt om det har ingåtts ett flertal naturvårdsavtal inom området. Den andra delen rör situationerna då något annat naturvårdsinstrument använts istället för naturvårdsavtal.

2.4.1 Dataenkät

Jag använde Excel för utformningen av dataenkäten. Med hjälp av program i Virtual Basic kunde jag skapa en enkät som varierade frågorna beroende på vilka svar man avgivit. Detta innebar att antalet frågor kunde vara mellan 19 och 44 för varje naturvårdsavtal. Frågorna ställdes i så kallade Userforms där intervjupersonen hade vissa alternativ att välja mellan och ofta en ruta att skriva kommentarer i. Först när ett svar avgivits var det möjligt att gå vidare till nästa fråga. Det fanns hela tiden möjlighet att backa till tidigare frågor. Svaren sparades i ett Excel-dokument. När intervjupersonen var klar med enkäten skapades ett nytt dokument – ett svarsformulär – som skickades tillbaka till mig.

Exempel på fråga

2.5 Test

Innan jag skickade ut enkäten testade jag den på ett antal personer och ett antal datorer. Jag valde i första hand personer utan större datorvana. Detta medförde att ett antal korrigeringar gjordes, både vad gällde formuleringar och konstruktion.

2.6 Insamling

För att få så hög svarsfrekvens som möjligt ringde jag först till intervjupersonerna och presenterade mig och arbetet. Av 15 LEKO-ansvariga skickade jag därefter ut enkäten till 12 stycken. En ansvarig hade gått i pension, ett projekt var inte färdigt och ett projekt varken hade eller funderade på att använda naturvårdsavtal. De första svaren kom in ganska omgående. Eftersom jag skickade ut enkäten under våren (mitten av maj) kolliderade den med ett högt arbetstryck på intervjupersonerna och trots att jag ringde upp ett par gånger till innan sommaruppehållet var det inte många som hade tid att ta sig an enkäten. Efter sommaren skickade jag ut en ny påminnelse per mejl och strax därefter ringde jag återigen upp de återstående intervjupersonerna. Då var mitten av september och jag valde att avbryta påtryckningarna. Jag hade fått in svar från 7 av 12 LEKO-ansvariga. Av de som inte svarade hänvisade de flesta till tidsbrist och en till datorkrångel.

2.7 Kvalitativ eller kvantitativ datainsamling

Två huvudgrupper av intervjumetoder, kvalitativ och kvantitativ, förekommer. För att utvinna kvantitativa data måste man först veta de kvalitativa, d v s man måste ställa sig frågan ”vad vill vi undersöka?” (kvalitativ) innan man frågar sig ”hur mycket?” (kvantitativ). (Lantz 1993) Under denna rubrik behandlas undersökningens karaktär av främst kvalitativ, men också kvantitativ, studie.

2.7.1 Kvalitativ insamling

Även om den utsända enkäten innehåller frågor av kvantitativ karaktär (t ex frågorna om ersättning) är den emellertid främst ett uttryck för en kvalitativ insamling. Detta beror främst på att det inte finns någon tidigare studie på området. Vi känner därför inte till vilka överväganden som förekommer när de naturvårdande myndigheterna tillämpar naturvårdsavtal. Först måste vi ta reda på vilka dessa parametrar är. Sedan kan vi mäta deras förekomst i större skala. Enkäten har därför utformats med så öppna frågor som möjligt; svarsalternativen har varit många och det har alltid funnits plats för egna kommentarer. Av samma anledning har till intervjupersoner en liten men kunnig grupp med (enligt min mening) särskilt intressanta erfarenheter valts ut.

Trots den kvalitativa inriktningen kan vi ändå göra en sammanställning av svaren och betrakta deras fördelning. I de allra flesta fall har också så gjorts. Detta kan framstå som en kvantitativ analys, men syftet har inte varit att fastställa det exakta värdet på de olika parametrarna. Istället är det fråga om att säkerställa att en viss parameter har haft betydelse överhuvudtaget. Även om vi i och för sig kan utläsa att 17 % av naturvårdsavtalen (där alternativ fanns) tillkom för att de bland annat var billigare än alternativa instrument är det inte procentsatsen som är intressant (vilken för övrigt representerar ett av sex avtal) utan att det faktiskt har förekommit ekonomiska överväganden. Ju högre siffra desto mer säkra kan vi vara på att parametern verkligen har haft betydelse och att det således inte är fråga om ett slumpmässigt fel (reliabilitet). När vi också jämför svaren på närbesläktade frågor kan vi få material för att dra slutsatser om validiteten (se vidare nedan).

2.7.2 Kvantitativ insamling

I vissa fall har svaren varit så entydiga att det givits möjligheter att dra kvantitativa slutsatser ur dem. När alla utom en svarat att de vill utveckla naturvärdena inom naturvårdsavtalet finns det utrymme för att tala om en trend. Här är det således fråga om en enkät som har utformats främst för en kvalitativ datainsamling, men som en biprodukt också ger kvantitativa data. Stor försiktighet bör dock iakttas innan man överför resultaten på skogsvårdsorganisationens samtliga tjänstemän (se nedan om reliabilitet).

2.8 Validitet och reliabilitet

Vid varje undersökning måste man beräkna, eller åtminstone uppskatta, validitet och reliabilitet för att bedöma slutsatsernas riktighet. Nedan går dessa igenom.

2.8.1 Validitet

Validitet är frånvaro av systematiska fel och kan sägas vara jämförelse mellan två mätningar med olika mätinstrument. Frågan som ställs är huruvida det empiriska begreppet och mätningen av det är giltigt för det teoretiska begreppet. (Rosengren, Arvidsson 2001) Det finns inte möjlighet att beräkna validiteten för denna studie och jag tror att svarspersonerna hade gått i taket om jag skickat ut en likadan enkät till, men med något modifierade frågor, för att kontrollera svarens validitet. Det vi kan göra är att använda sunt

förnuft eller resultat från liknande studier. Nu är inte frågeställningarna särskilt komplicerade och det bör därför inte vara några större problem med validiteten. När det har förekommit svar som jag har betraktat som orimliga har jag tagit upp detta i resultatdelen.

2.8.2 Reliabilitet

Reliabilitet är graden av tillförlitlighet eller med andra ord frånvaron av slumpmässiga fel. (Rosengren, Arvidsson 2001) Man kan aldrig komma ifrån slumpmässiga fel, men man måste beakta deras inverkan på resultatet. En metod är att göra jämförelse mellan två mätningar med samma enkät, men jag tror inte att detta skulle ha varit genomförbart i detta fall. Ett alternativ är att dela upp enkäten i två delar som är så lika varandra som möjligt, varefter resultaten från de två delarna jämförs mot varandra (split-half). Enkäten är till viss del utformad på detta sätt, men inte i sådan omfattning att reliabiliteten (eller snarare den skalfakoefficienten) utan vidare kan beräknas. Istället får svaren från varje frågeställning kontrolleras och resoneras kring. Den främsta orsaken till att split-half-metoden inte använts konsekvent är att enkäten då riskerat att bli så omfattande att det knappt kunde förväntas komma in några svar alls. Så här i efterhand verkar detta ha varit en korrekt uppfattning, eftersom bortfallet ändå blev ca 50 % av en redan liten grupp.

Antalet svar får naturligtvis en stor betydelse för undersökningens reliabilitet och ska man använda undersökningens data för en kvantitativ analys måste man vara mycket försiktig. Populationen bör ses som skogsvårdsorganisationens samtliga tjänstemän som arbetar med naturvårdsavtal och med denna utgångspunkt utgör de utvalda tolv tjänstemännen ett mycket litet stickprov. Emellertid valdes de ut för att de, på grund av deras erfarenheter med LEKO-projektet, hade större möjligheter att ge den eftersökta informationen. I det dagliga arbetet med naturvårdsavtal är det t ex inte säkert att en skogsvårdskonsulent funderar över om det skulle vara möjligt att upprätta naturreservat istället. Samordning ska förekomma mellan skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsen, men det torde definitivt inte ske lika intensivt som under LEKO-projektet. Där var ju samordningen mellan myndigheterna en del av själva grundidén. Att ställa frågor om naturreservat och länsstyrelsens stödåtgärder etc till andra tjänstemän inom SVO än de utvalda torde medföra en ganska stor risk för slumpmässiga fel. Det gjorda valet av stickprov torde därför, trots dess litenhet, vara det bästa tänkbara.

Man kan i och för sig också se undersökningen som en totalundersökning av de ansvariga tjänstemännen för LEKO-projektet. Då ändras syftet till att endast eftersöka dessa personers överväganden vid tillämpningen av naturvårdsavtal. Därefter hamnar man i vilket fall i den situationen att man på något sätt vill överföra resultaten till övriga tjänstemän.

Vad gäller antalet svar har vi ett externt bortfall på hälften av de utvalda frågepersonerna. En person fick jag inte tag på (pensionerad) och en person skickade jag inte ut enkäten till eftersom inga naturvårdsavtal vare sig var upprättade eller planerade. Av övriga tolv personer svarade inte fem. Detta måste sägas vara en ganska hög siffra. Ser vi till antal naturvårdsavtal har vi ett bortfall på minst 34 avtal av minst 60 möjliga. (Jag säger "minst" eftersom undersökningen förutom färdiga avtal även gällde för planerade avtal och jag har inte en fullständig förteckning av hur många planerade avtal som den bortfallna gruppen representerar. För den svarande gruppen var förhållandet 19 färdiga och 7 planerade avtal och den bortfallna gruppen hade 32 färdiga avtal. (SVO meddelande 2:2004)

Det interna bortfallet är mycket lågt på grund av formen med dataenkät. Det går helt enkelt inte att komma vidare i enkäten förrän varje fråga besvarats. Dock finns det självklart risk för att en fråga besvaras felaktigt bara för att man ska kunna komma vidare. För att minska denna risk utformades enkäten så att det fanns möjlighet att ange egna alternativ eller att skriva kommentarer.

Med en så liten svarsgrupp och med ett så förhållandevis stort bortfall blir reliabiliteten en begränsande faktor för generella slutsatser om kvantitativa data. Eftersom gruppen är tämligen homogen, bör man, särskilt när svaren är samstämmiga, emellertid kunna dra vissa kvantitativa slutsatser. Vi kan t ex säga att marknadsvärdet verkar ha mycket liten betydelse för ersättningsbestämmande, även om vi inte kan säga att det faktiskt är 0% såsom svaren från enkäten visar.

Framför allt får vi dock en inblick i tjänstemännens sätt att resonera, vilket trots allt är huvudsyftet med studien. Vi kan se tendenser i användningen av naturvårdsavtal vilket kan ge oss intressanta utgångspunkter för diskussion. Dessutom ger resultaten en grund att stå på inför vidare, mer kvantitativt inriktade, undersökningar.

3 RESULTAT

I detta kapitel redovisas svaren från enkäten, för att sedan diskuteras i följande kapitel. Inom parentes står hänvisning till de nummer som svaren har i svarsdokumentet. Kapitlet följer, med några få undantag, samma uppställning som i enkäten.

Använder du dator kan du klicka på frågelänken för att snabbt komma till svarsbilagan. För enkelhets skull bör du – om du använder Word – först, under menyn ovan, gå in på Visa / Verktögsfält / Webb. Då visas bl a två pilar   i vänstra delen av verktögsfältet som gör att du, när du har klickat på länken till frågan, snabbt kommer tillbaka dit du senast var i löptexten.

3.1 Inkomna svar

Enkäten skickades ut till tolv personer. Sju svar inkom med sammanlagt 26 stycken naturvårdsavtal. 19 av dessa avtal var avslutade, medan de återstående 7 inte helt hade lämnat förhandlingsbordet. ([60-76](#))

3.2 Naturvårdsavtalens skyddssyfte

Av de 26 naturvårdsavtalen hade 96 % till syfte att skapa primärt skydd (d v s marken skyddades främst för sina egna naturvärden) ([40](#)). Endast ett avtal utgjorde sekundärt skydd (d v s marken skyddades främst för att förstärka naturvärden på annat område); syftet var att underlätta spridning ([41, 51, 93](#)). Jag tror inte att frågan har missuppfattats. Terminologin (primärt och sekundärt skydd) är väl inte helt given, men det förklarades tämligen utförligt vad som menades. På frågorna om de regulatoriska instrumentens syfte har ingen angivit att de använts till sekundärt skydd (711, 721). Eftersom detta var ett mycket väntat svar, verkar det som om svarspersonerna har förstått frågeställningen. Man kan också tänka sig att det finns ett antal av avtalen, som i och för sig i första hand syftar till primärt skydd, men som dessutom skapar ett sekundärt skydd. Att de skyddade områdena förstärker varandra är ju en viktig del i den landskapsplanering som bl a LEKO står för. Dock var det endast sex avtal, förutom det avtal som användes för sekundärt skydd, som planerades med hänsyn till närliggande skyddade objekt. Inte för något av dessa avtal var förhållandet till det närliggande skyddsobjektet nödvändigt ([90, 92](#)).

Ekologisk naturvård har varit huvudsyftet med skyddet. Friluftslivet har dock främjats i minst 38% av fallen ([300](#)).

3.3 Skyddsvärdet

I 92 % av fallen var det objektets höga naturvärden som, framför eventuell hotbild, motiverade naturvårdsavtalets tillkomst. ([490](#)) 19 % skulle avstått från avtal om markägaren hade gjort en fri avsättning istället. ([501](#))

3.4 Med och utan alternativa instrument

En särskiljande fråga för de upprättade naturvårdsavtalen var om det fanns alternativa vägar att gå för att åstadkomma det önskade skyddet. Härvid skulle bortses från ekonomiska konsekvenser. Följdfrågorna blev olika beroende på vilket val som gjorts och nedan redovisas de därför åtskilt.

3.4.1 Naturvårdsavtal var enda alternativet

I 77 % av fallen (20 objekt) ansågs naturvårdsavtal vara det enda sättet att skydda marken ([161](#)). Svarspersonerna har kunnat ange olika, kumulativa, skäl till detta. Dessa redovisas nedan. De procentsatser som anges uttrycker därför förekomsten relaterat till antal objekt där naturvårdsavtal ansågs som enda alternativ.

3.4.1.1 Objektets storlek

I 70 % av fallen ansågs området för litet för naturreservat och i 75 % av fallen för stort för biotopskydd. 90 % hade något av dessa svar. 55 % var överlappande; området ansågs vara både för stort för biotopskydd och för litet för naturreservat. ([200](#), [201](#))

3.4.1.2 Begränsad tid

Inte något naturvårdsavtal ansågs vara enda möjliga skydd på grund av att ett tidsmässigt kortare skydd eftersträvades. Detta gällde inte ens för de avtal som faktiskt skrevs för kortare tid än 50 år. ([203](#), [522 Ölmstad1,2](#))

3.4.1.3 Objektets naturvärden

För två avtal (10 %) hade naturvärdenas kvaliteter betydelse när naturvårdsavtal valdes före regulatoriskt skydd. ([202](#), [205 Erken1](#))

I ett fall har naturvårdsavtalets möjligheter att utveckla naturkvaliteter av biotopskyddsklass angivits. ([600 Erken4](#))

Av svar från en helt annan fråga framgår att höga naturvärden i högre grad än hotbild motiverade tillkomsten av 92 % av avtalen. ([490-491](#)) Av ännu en annan fråga framgår att höga naturvärden hade stor eller avgörande betydelse när regulatoriskt skydd välldes framför naturvårdsavtal. ([750](#))

3.4.1.4 Objektets behov av skötsel

95 % (19 av 20) angav att objektets behov av skötsel var en bidragande orsak till varför det inte kunde skyddas med regulatoriskt skydd. ([204](#)) För fem av dessa avtal torde det endast vara den framtida vården – och alltså inte initiala skötselåtgärder – som åsyftades. ([204](#), [371](#), [381](#)) För ett av nämnda avtal angavs i ett annat sammanhang att området varken hade behov av initial eller framtida skötsel. ([204](#), [371](#), [381 Erken4](#))

3.4.1.5 Kombination av orsaker

Den vanligaste svars kombinationen är hänförlig till områdets storlek och skötselbehov. Denna kombination angavs för 18 av 20 avtal. ([200](#), [201](#), [204](#))

3.4.2 Naturvårdsavtal var ett av flera alternativ

För 23 % av avtalen (6 st) ansågs att något annat instrument hade kunnat användas för att uppnå samma skydd. ([160](#)) Liksom då naturvårdsavtal ansågs vara det enda möjliga instrumentet kunde svarspersonen välja mellan ett antal kumulativa alternativ för att beskriva orsaken till att naturvårdsavtal valdes före övriga instrument.

3.4.2.1 Alternativa instrument

För de 6 objekt som ansågs kunna skyddas med annat instrument än naturvårdsavtal var biotopskydd alternativt instrument för 3 och naturreservat för de övriga 3. ([162](#), [163](#))

3.4.2.2 Instrument som egentligen önskades

På ett område hade svarspersonen hellre sett ett naturreservat istället för naturvårdsavtal. ([166 Hermanlandet](#)). Med hänsyn till senare svar finns anledning anta att samma sak gällde för även ett annat avtal. ([185 AngaNorrlanda2](#)) För övriga fyra objekt var naturvårdsavtal förstahandsval. ([165](#))

3.4.2.3 Orsaker

Svarspersonerna hade sex kumulativa svarsmöjligheter på frågan varför naturvårdsavtal valdes framför alternativa instrument. Tre av svarsmöjligheterna har var och en i tre olika fall ensamt motiverat att naturvårdsavtal valdes framför regulatoriskt instrument. Dessa gav uttryck för att naturvårdsavtal 1) var det enda ekonomiska alternativet, 2) innebar enklare procedur och 3) önskades av markägaren i första hand. ([181 Balberget](#), [183 Hallstal](#), [184 AngaNorrlanda1](#)) För övriga tre avtal har en kombination av flera orsaker avgivits. Hänvisning har gjorts till att naturvårdsavtal är billigare och enklare samt att markägaren önskade naturvårdsavtal. Dessutom har angivits att området inte planerades skyddas med naturreservat. ([180](#), [183](#), [184](#), [185](#))

Svar	Andra instrument kunde använts för att skydda objektet 6 st		Naturvårdsavtal var enda alternativet 20 st	
	Antal	%	Antal	%
90 Avtalet har planerats m h t närliggande skydd	0	0%	9	45%
342 Initial vård syftade till både naturvård och virkesuttag	3	75%	1	8%
359 Markägaren utförde initial skötsel utan ersättning	3	75%	2	15%
380 Framtida skötselbehov	4	67%	18	90%
390 Markägaren är den som helst ska vårda marken	2	50%	18	100%
501 Skulle inte skyddat om ägaren erbjudit fri avsättning	3	50%	2	10%

3.5 Störningar

Inte i något fall uppgavs att det fanns någon form av störningar av betydelse från allmänheten. ([251](#), [271](#)) Dock har för minst tio avtal (38%) bestämts att friluftslivet ska främjas på det berörda området (för två avtal var denna fråga inte avgjord när enkäten besvarades). ([300](#), [305](#))

3.6 Skötsel

För 92 % av samtliga avtal har det funnits behov av skötsel. ([330](#), [370](#), [380](#)) (Se också ovan 3.4.1.4 "Objektets behov av skötsel".)

3.6.1 Initial skötsel

Med initial skötsel åsyftas de naturvårdande ingrepp som görs innan eller strax efter avtalsslut. Av de undersökta naturvårdsavtalen har sådana ingrepp utförts i 65 % eller 17 avtal. ([330](#)) Syftet med den initiala skötseln var i drygt 76 % av fallen enbart naturvård och i övriga fall en kombination av naturvård och virkesuttag. ([340-342](#)) Markägaren har utfört skötseln i samtliga fall, i ett fall tillsammans med skogsvårdsorganisationen. ([356](#), [360](#))

För 71 % av dessa åtgärder har markägaren fått någon form av kompensation. I 59 % av samtliga fall där skötsel utförts, har det givits både bidrag från skogsvårdsorganisationen och ersättning av något slag från länsstyrelsen. ([357](#), [358](#)) Även WWF har stått för kostnad i

ett fall. ([361 Mittlandet11](#)) I fem av fallen (29 %) har även arrendator stått för kostnad. ([361 Mittlandet1-5](#))

I ett fall har det funnits behov av initial skötsel utan att sådan utförts. ([370](#))

3.6.2 Framtida skötsel

För 22 av avtalen (85 %) fanns behov av framtida vård. ([380](#)) På två objekt önskas en utveckling av naturvärdena utan framtida skötsel ([101](#), [381 Hallsta1.2](#))

3.6.2.1 Markägaren står för framtida skötsel

I princip alla anser att markägaren är den som i första hand ska vårda marken framgent. ([390](#), [392](#), [393 AngaNorrlanda1](#)).

3.6.2.2 Markägarens rätt att utföra skötsel

Av 22 naturvårdsavtal med framtida skötselbehov har för 20 av dessa medgivits rätt för markägaren att vårda marken. ([380](#), [441](#)) Övriga två fall har inte beslutats om ännu. För 17 av dessa objekt hade avtal undertecknats när enkäten besvarades varav för samtliga gällde att markägarens befogenheter att utföra skötsel helt eller delvis framgick av avtalet. Enligt 4 svar framgick rätten till skötsel uteslutande i avtalet. ([460-463](#))

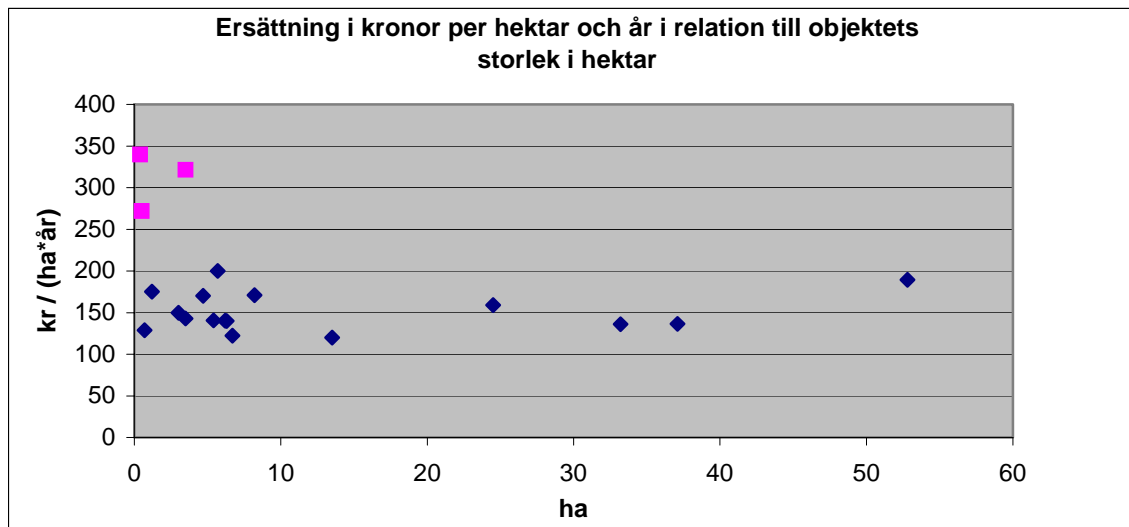
För de 13 objekt där skötselrätten framgick även ur andra källor än avtalet har svarspersonerna haft sex kumulativa svarsmöjligheter för att beskriva vilka dessa källor var. Samtliga angav muntliga källor (personligt besök av SVS i samband med avtalet och markägarens framtida förfrågningar). På alla objekt utom ett hade lovliga träd märkts upp. Förutom dessa svar angavs ingen annan källa för markägarens skötselbefogenheter fanns. ([474-479](#))

3.6.2.3 Markägarens incitament att utföra skötsel

Sex kumulativa svarsmöjligheter fanns på frågan om hur markägaren skulle ges incitament till skötsel. Frågan ställdes för de 20 objekt där markägaren hade rätt till skötsel. På hälften av objekten var det egna uttaget ett sätt att ge markägaren incitament. På 11 objekt (55 %) planerade man att använda sig av NOKÅS-bidrag och på 14 objekt (70 %) av någon annan form av stöd (8 svar (40 %) innebar att båda bidragssystemen skulle användas). För ett objekt hoppades svarspersonen på skötselpengar från Skogsstyrelsen. I fjorton fall (70 %) förlitade man sig dessutom, eller bara ([Mittlandet11](#)), på markägarens goda vilja. För 60 % av objekten (12 st) var svaret en kombination av stöd och förlitan. ([400-405](#))

3.7 Ersättningen

För samtliga 19 avtal som var färdigförhandlade har det lämnats uppgifter om ersättning, areal och avtalstid. Nedan visas en graf över ersättningen per hektar och år relaterat till objektets storlek.

Som synes är det tre avtal som sticker ut mer än andra. Två av dem, Mittlandskogen 3 och 4, är mycket små (0,4 respektive 0,5 hektar) och tillhör båda de avtal där beståndsvärdet angivits ha stor betydelse vid ersättningens bestämmande. I övrigt visar de inte upp några särskilda olikheter jämfört med andra avtal. ([521, 543 Mittland3.4](#)) Det tredje avtalet, Ölmstad 1, ligger på 3,5 hektar och har en giltighetstid på 40 år. För detta avtal anger svarspersonen att endast SVOs ersättningsnormering har påverkat ersättningen. ([521, 540 Ölmstad1](#))

Om de avtal som har kortare avtalstid än 50 år (2 st) kan sägas följande. Det ena avtalet har redan nämnts i ovanstående stycke, d v s Ölmstad 1. För detta område är ersättningen per hektar 50 % högre än genomsnittet. Även om ersättningen skulle sänkas till genomsnittlig nivå räknat i kronor per hektar skulle ersättningen per hektar och år fortfarande vara 25 % högre än genomsnittet. Det andra avtalet gäller över 52,8 hektar och för 30 år. Detta avtal visar inte upp någon skillnad i ersättning per hektar och år jämfört med övriga avtal.

Svarspersonen anger också att den korta avtalstiden har påverkat ersättningen. ([521, 549 Ölmstad2](#))

Den genomsnittliga ersättningen per hektar och år är 177 kr/(ha*år) med en standardavvikelse på 65 kr/(ha*år). Om de tre extrema avtalen borttages hamnar vi på en medelersättning av 151 kr/(ha*år) och en standardavvikelse på 24 kr/(ha*år). Räknar vi om det för en femtioårig tidsperiod får vi en genomsnittlig ersättning per hektar på 7330 kr/ha. ([524](#))

3.7.1 Faktorer som har påverkat ersättningen

För de 19 avtal med färdigförhandlad ersättning har svarspersonen uppmanats att beskriva vilka faktorer som påverkat ersättningen. Elva faktorer har fått bedömas utifrån vilken betydelse de haft. Svaren har graderats i fem steg; ingen betydelse, endast liten betydelse, viss betydelse, stor betydelse och avgörande betydelse. Detta är en s k ordinalskala och vi kan inte använda den för att beräkna medelvärde, eftersom vi inte använder oss av ett mätbart intervall mellan skalstegen. (Rosengren, Arvidsson) Det vi kan göra är att inordna svaren sinsemellan och redovisa typvärde eller median.

För samtliga 19 avtal har skogsvårdsorganisationens ersättningsnormering haft betydelse. Majoriteten menar att inverkan varit av viss eller stor betydelse. ([540](#)) I tre fall har som enda påverkansfaktor angivits SVOs normering. ([540 Anga1.2](#) [540 Ölmstad1](#))

Avtalets längd ansågs i sexton fall (84 %) ha påverkat ersättningen. Genomsnittet för dessa avtal var ”Viss betydelse”. (549)

Ingen svarsperson ansåg att bidrag har påverkat ersättningen. (547) Inte heller uppvisar de avtal, som på något sätt har förenats eller planeras förenas med stöd, någon skillnad i ersättningsnivå. (357, 358, 401, 402, 530, 533, 524)

För 14 avtal ansågs att beståndsvärdet haft stor betydelse. (543) En svarsperson menade att skogsvårdsstyrelsens rätt att vårda skogen hade haft viss betydelse. (542) Ingen ansåg att jaktvärdet, marknadsvärdet, restriktionernas omfattning eller övriga negativa effekter för markägaren påverkade ersättningen. (541, 544, 545, 546, 550)

3.8 Framtidstankar

För samtliga objekt tänker sig de tillfrågade ett fortsatt skydd efter avtalstidens utgång. (570) I ett fall ansågs att regulatoriskt skydd kunde bli aktuellt p g a att området då troligen skulle hålla biotopskyddsklass. (573 Erken4) För övriga 25 områden trodde svarspersonerna att det skulle bli fråga om ett fortsatt mjukt skydd (d v s avtal, bidrag eller liknande). (572)

3.9 När naturvårdsavtal inte har använts

Samtliga svarspersoner utom en har använt naturreservat eller biotopskydd för att skydda primära områden, d v s områden som i sig själva innefattar tillräckligt höga naturvärden för att uppnå skyddsvärde. (700) En person har angivit att EU-betesstöd också har använts i detta syfte. (705 Anga) Ingen har använt regulatoriska instrument till att skydda sekundära områden, d v s områden som inte själva har tillräckligt höga naturvärden men som har betydelse för naturvärden i och med att de kan stödja andra, primära, områden. (711, 721)

I enkäten ställdes frågan i vilken mån sju olika faktorer hade betydelse för valet av regulatoriskt instrument före naturvårdsavtal. Svarspersonen skulle först ange om faktorn överhuvudtaget hade existerat på LEKO-området. Därefter bedömdes faktorns inverkan på en femgradig skala; det valdes mellan ”Ingen betydelse”, ”Endast liten betydelse”, ”Viss betydelse”, ”Stor betydelse” och ”Avgörande betydelse”. (750-756) Precis som under 3.7.1 ”Faktorer som har påverkat ersättningen” relateras här till en ordinalskala i fem steg. Typvärde och median kan redovisas, men inte medelvärde.

Lägst påverkansgrad hade andra rättighetshavare. Fem av sju svarspersoner menade att andra rättighetshavare fanns, men ingen tyckte att deras existens hade någon betydelse för valet mellan naturvårdsavtal och regulatoriskt instrument. (755) Även risk för störningar från jakt och allmänhet ansågs av samtliga ha en mycket låg påverkansgrad. (752, 753) De flesta menade också att fastighets- eller markägarstrukturen inte hade någon betydelse, medan två svarspersoner tillmätte denna faktor viss betydelse respektive stor betydelse. (754)

Markägarens inställning ansåg samtliga utom en ha viss betydelse eller mer. (756) Det som de flesta ansåg ha påverkat valet mest var objektets naturvärde. Fem personer hade arbetat med mark som skulle avsättas till fri utveckling och menade att just detta hade viss till stor betydelse när regulatoriskt skydd valdes. En person menade att syftet med fri utveckling hade avgörande betydelse. (751) Förekomsten av höga naturvärden ansåg alla ha från stor till avgörande betydelse för valet av regulatoriskt skydd. (750)

3.10 Dataenkäten

I slutet av enkäten framfördes att svarspersonerna gärna fick ge kommentarer till dataenkäten. Två av sju avgav svar. ”Bra metod, och formulär men övertydliga

instruktioner” var den ena kommentaren, ”vissa frågor svåra att förstå” var den andra. En anmärkning som jag fick över telefon var att det saknades en fullständig översiktsbild över givna svar.

4 DISKUSSION

Här nedan diskuteras de resultat som framkommit i föregående kapitel. Dispositionen är emellertid inte densamma. Resultatkapitlet följer i huvudsak frågorna i enkäten, eftersom detta gör läsarens kontroll lättare. Enkäten i sin tur har utformats dels för att göra svarspersonernas förståelse av frågorna lättare och dels för att avsikten bakom frågorna i vissa fall inte ska genomskådas. I detta kapitel utgår diskussionen istället ifrån en teoretisk uppställning av naturvårdsavtalens egenskaper vilkas eventuella effekter på tillämpningen jämförs med avgivna svar. Vid sidan av detta behandlas också några övriga frågor, bl a hur frågorna om skötsel och ersättning har lösts samt mina egna erfarenheter av dataenkät.

4.1 Säregenskapernas påverkan på tillämpningen

Naturvårdsavtalen har åtminstone sex egenskaper som gör att de skiljer sig mot de regulatoriska instrumenten. Dessa säregenskaper, som detta avsnitt i det följande är inordnat efter, är:

1.3.1	Begränsad räckvidd	23
1.3.2	Begränsad tid	24
1.3.3	Obegränsad storlek	25
1.3.4	Låga krav på naturvärden	26
1.3.5	Frivillighet	28
1.3.6	Billigt	30

Detta är naturvårdsavtalens påtagliga avvikelser. De kan i sin tur motivera åtskillnader i tillämpningsområde. Text är avtalens lämplighet på skötselkrävande mark inte en egenskap, utan ett tillämpningsområde som avtalen anses ha.

4.1.1 Begränsad räckvidd

Naturvårdsavtalens begränsade räckvidd är en av fyra egenskaper som tillsammans medför att naturvårdsavtal räknas som ett mycket flexibelt instrument. De övriga tre är begränsad tid, obegränsad storlek och låga krav på naturvärden. Naturvårdsavtalens flexibilitet är dubbelsidig. Å ena sidan kan det vara en fördel att kunna använda ett instrument på en mängd olika sätt. Å andra sidan kan man också hävda att det skydd som naturvårdsavtal skapar saknar beständighet och kontinuitet. På så sätt är flexibilitet endast en av flera beskrivningar av naturvårdsavtalets egenskaper. Samtidigt kan man inte undgå myndigheternas vilja att beskriva en positiv egenskap; flexibilitet framstår som någonting önskvärt.

Att naturvårdsavtal uppfattas som ett flexibelt skydd är i vilket fall en sann reflexion. Främst beror det väl på att de regulatoriska instrumenten inte används över hela det spektrum som det finns möjlighet till. Text kan naturreservaten juridiskt sett utformas på lika många möjliga sätt som naturvårdsavtalen. Man kan kanske säga att naturvårdsavtalens flexibilitet ligger i att de ännu inte har stelnat i formen (även om de verkar vara på väg).

Naturvårdsavtal kan inte begränsa tidigare ingångna nyttjanderätter etc, eftersom det bara riktar sig till avtalsparten, markägaren. Områdesskydd och andra regulatoriskt bestämda inskränkningar av markanvändningen är istället adresserade till alla som nyttjar eller i övrigt påverkar området på något sätt.

4.1.1.1 Vad de svarande tyckte

Förekomsten av andra rättighetshavare hade inte någon som helst betydelse för valet mellan naturvårdsavtal och regulatoriskt skydd (755). Inte i något fall ansågs att allmänhetens nyttjande av allemansrätten kunde innebära skada.

4.1.1.2 Kommentarer

Att andra rättighetshavare inte hade någon betydelse beror troligen främst på att andra än markägaren inte ofta har omfattande rättigheter i skogsmark. De vanligaste nyttjanderätterna, jakt- och fiskerätt, innebär sällan någon skada för naturvården. Några av naturvårdsavtalen i undersökningen har upprättats över betesmark och då har ibland arrendatorer varit inblandade. I dessa fall verkar problemet ha lösts ändå.

Allmänheten har också rätt att röra sig i och i någon mån nyttja naturen och i vissa fall finns det risk för slitageskador. Så verkar dock inte varit fallit i något av de berörda LEKO-projekten. Viktigt att tänka på är, om man vill begränsa tredje mans befogenheter, att man måste ändra på avtalet mellan denne och markägaren. En begränsning av allemansrätten är således omöjlig.

Som jag ser det innebär begränsningen av förbud riktade mot tredje man en viktig principiell skillnad gentemot områdesskydden. Även om det vid avtalets ingående inte syns några skaderisker kan vi aldrig veta hur förhållandena blir i framtiden. De mest värdefulla objekten bör därför skyddas med hjälp av regulatoriska instrument.

4.1.2 Begränsad tid

Naturvårdsavtal gäller, såsom andra nyttjanderätter enligt 7:5 1 st JB, för maximalt femtio år. Skälet är att en nyttjanderätt annars skulle kunna få en ställning som allt för mycket påminde om äganderätt. Tidsbegränsningen är helt enkelt ett sätt att skydda ägaren (och behovet av omsättningsbara fastigheter) mot belastningar som även långt fram i tiden skulle vara att likställa med fastighetsköp. Övriga naturvårdsinstrument kan enligt huvudregeln inte begränsas i tid och i vissa fall måste naturvården kompenseras om de beslutade restriktionerna skulle inskränkas; se t ex 7:7 2 st MB.

Nyttjanderättskonstruktionen, med dess tidsbegränsning, har framförts medföra ett särskilt tillämpningsområde för naturvårdsavtalen. Det är att, genom växelvis skydd av olika objekt, åstadkomma en samhällsekonomiskt billig naturvårdsinsats. Efter femtio år kan skogen avverkas och ett nytt naturvårdsavtal upprättas över närliggande område med samma funktioner. Det allmänna behöver då inte betala så hög ersättning och markägaren kan avverka skogen när avtalet löpt ut. På detta sätt kan man t ex skydda spridningsobjekt eller övervara gammal skog. Det här borde kunna vara ett av naturvårdsavtalens huvudtillämpningsområden. De senaste årens ökande fokus på landskapsekologisk planering bör också ha ökat spridningsvägarnas betydelse (i synnerhet inom LEKO-projektet kan man tycka). Den kortare giltighetstiden torde väl dessutom medverka till att ge naturvårdsavtalet en mildare karaktär än de regulatoriska instrumenten.

Det finns i princip inget som begränsar naturvårdsavtalens giltighet nedåt i tiden. Ett naturvårdsavtal för endast en kort period bör alltså vara i sin ordning. Möjlighet till interimistiska beslut finns enligt 7:24 MB, men gäller maximalt för fem år och endast för vissa områdesskydd. T ex står biotopskydd utan möjlighet till interimistiskt skydd genom denna regel. Här finns således ett tillämpningsutrymme för naturvårdsavtal inom vilket vi kan se två olika syften.

För det första kan naturvårdsavtalet vara ett förberedande skydd för mark som ännu inte har nått upp till de naturvärden som motiverar skydd genom regulatoriska instrument, men där vi tror att så kommer att ske inom överskådlig framtid. Naturreservat kan i och för sig användas för att återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer, men för biotopskydd krävs att området redan är livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller är skyddsvärt på annat sätt.

För det andra kan naturvårdsavtalet innebära ett renodlat interimistiskt skydd. I detta fall utgår vi från att alla objektsrelaterade förutsättningar finns för att belägga området med regulatoriskt skydd, men att det föreligger något annat hinder för att genast åstadkomma detta skydd. Naturvärdena är kanske inte ordentligt utredda eller andra orsaker gör att processen försenas (t ex om budgeterade medel är slut). I sådana fall bör man kunna inleda förhandlingar om naturvårdsavtal för den tid det tar innan beslut om skydd kan tas.

4.1.2.1 Vad de svarande tyckte

Att naturvårdsavtal (endast) kan medföra skydd för en viss tid var inte, enligt svar [203](#) (och [522](#)), en önskvärd egenskap. Samma slutsats följer av att samtliga önskar fortsatt skydd efter avtalstidens utgång (och att alla utom en önskar att det sker i form av naturvårdsavtal eller annat mjukt skydd); svar [570 ff](#). Inte ens i de två fall där avtalstiden minskats till 30 respektive 40 år har tidsbegränsningen angivits som ett skäl till varför naturvårdsavtal räknades som enda möjliga instrument, trots att så faktiskt var fallet.

Bara ett av naturvårdsavtalen i undersökningen syftade, enligt svar [51](#), till att skydda spridningsområde. Men även detta avtal ville svarspersonen förlänga efter avtalstidens utgång. Så inte ens i detta fall var det fråga om att utnyttja den kortare avtalstiden för att åstadkomma ett mer samhällsekonomiskt billigt skydd.

Möjligheten att använda naturvårdsavtal som förberedande skydd för de regulatoriska instrumenten har utnyttjats i ett fall. Enligt svar [573](#) (och [600 Erken4](#)) har avtal ingåtts över ett objekt som räknas kommer att uppnå biotopskyddsstatus efter avtalstidens slut. Det finns inget avtal med renodlat interimistiskt syfte. Emellertid har i två fall naturvårdsavtal ingåtts över mark som kunnat bli naturreservat, med hänvisning till att området inte var prioriterat av länsstyrelsen. I ena fallet var naturvårdsavtal inte det instrument som svarspersonen egentligen hade önskat.

4.1.2.2 Kommentarer

Tankegången om flexibla skydd bygger på att det finns gott om naturvårdsobjekt och markägare villiga att ingå avtal. Kanske är detta en alltför idealiserad bild av verkligheten. I vilket fall verkar den inte ha anammats i någon omfattning. Syftet har i nästan samtliga fall varit att skydda primärområden. Man använder inte naturvårdsavtal för att säkra spridningsvägar eller för att övervara gammal skog. Naturvårdsavtalens syfte att, på ett kostnadseffektivt sätt, växelvis skydda mark tillämpas alltså inte i praktiken. Möjligheterna till förberedande skydd i olika form har i och för sig utnyttjats, men inte i någon större omfattning.

4.1.3 Obegränsad storlek

Att naturvårdsavtal kan ingås över mark oavsett storlek är också en av de egenskaper som medför att instrumentet räknas som flexibelt. Både naturreservat och biotopskydd har nämligen arealkrav. Det finns naturligtvis orsaker till varför det är på detta sätt. Biotopskyddet kom till för att man ville skydda rester av den fragmenterade skogen, vilket innebär mindre områden. Men ett större område innebär minskad känslighet för störningar

och det är detta som inneburit att naturreservat endast används på objekt som når upp till viss yta. Mellan biotopskyddens maximala yta på 5 hektar och naturreservatens minsta yta på 20 hektar finns ett glapp. För naturvårdsavtalen finns inte någon sådan arealbegränsning, förutom att man av rent praktiska och ekonomiska skäl inte bör göra dem för små. Här har det betydelse att förrättningskostnaderna inte ska överstiga 25 % av den totala kostnaden för naturvårdsavtal.

4.1.3.1 Vad de svarande tyckte

Svar [200 och 201](#) visar att naturvårdsavtal ofta ansetts som enda möjliga instrument p g a områdets storlek. I 55 % av fallen ansågs objektet vara både för stort för biotopskydd och för litet för naturreservat. Emellertid måste man, efter att ha jämfört svaren på denna fråga med respektive objekts yta, ifrågasätta om inte något har blivit fel. I nedanstående tabell ser vi vilka områden som har ansett vara såväl för stora för biotopskydd som för små för naturreservat.

Objekt	MittL3	MittL4	MittL5	MittL2	MittL1	MittL7	MittL8	MittL10	MittL11	MittL9	Ölmst2
Yta	0,4	0,5	0,7	1,2	3	3,5	5,4	6,2	6,3	33,2	52,8

Någonstans måste ett missförstånd ha uppstått. Ett objekt på 0,4 hektar kan knappast uppfattas som för stort för biotopskydd och 52,8 hektar kan inte heller vara för litet för naturreservat. Jag tycker inte att frågeställningen är svårfångad och frågeformuleringen är tydlig. Ändå är svaren orimliga. En förklaring skulle kunna vara att svarspersonen relaterar till en mer generell situation. Men i sådant fall borde svaret ha varit lika för alla objekt från dessa svarspersoner och så är inte fallet. Jag kan därför inte förklara orsaken till resultatet. I en kvalitativ studie som denna finns det möjlighet att gå tillbaka till respondenten för att få en förklaring till det avgivna svaret. När svaret som i detta fall givits i en enkät för ganska lång tid sedan blir risken med sådant förfarande ganska stor.

4.1.3.2 Kommentarer

Trots allt måste det beaktas att objektets yta i 18 av 20 fall har ansetts haft betydelse huruvida något annat instrument än naturvårdsavtal har kunnat användas. Man bör därför trots allt dra slutsatsen att biotopskyddens och naturreservatens storlekskrav har en stor påverkan på naturvårdsavtalens tillämpningsområde.

Sett var för sig är förklaringarna rimliga, men i sitt sammanhang får de konstiga effekter när områden kan räknas som både för stora och för små. Det är viktigt att man täcker upp luckan på något sätt (vilket har påpekats av regeringen i flera sammanhang) och här fyller naturvårdsavtalen en funktion som det synes. Metoden måste dock ifrågasättas. Naturvårdsavtalen skiljer sig i viktiga avseenden från de regulatoriska instrumenten och är därför inte en fullgod ersättning för dessa. Här bör istället biotopskyddens och naturreservatens storlekskrav ändras så att luckan försvinner.

4.1.4 Låga krav på naturvärden

Av olika skäl vill man att naturvärdena ska hålla en viss nivå vid användandet av regulatoriska instrument. Främst är det naturligtvis fråga om att man faktiskt vill bevara de mest skyddsvärda områdena. För biotopskydd krävs att objektet motsvarar någon av de naturtyper som återfinns i bilagor till förordningen (1998:1252) om områdesskydd. Vilken typ av natur som naturreservat bör skydda preciseras i allmänna råd och andra riktlinjer utfärdade av Naturvårdsverket. En annan orsak är att områdesskydden kan användas som etiketter på vår mest värdefulla natur och man vill inte riskera att denna betydelse urholkas.

En vanlig uppfattning bland länsstyrelsernas tjänstemän (som jag erfarit efter en rundringning) är att man därför inte gärna vill använda naturreservat för att skydda mark med annat än högsta naturvärden.

Naturvårdsavtalen har lägre krav på naturvärden än områdesskydden. Detta beror dels på att de är så att säga fria från status och dels på att de helt enkelt innebär ett sämre skydd och därför inte bör skydda de mest värdefulla objekten. Det lägre kravet innebär att avtalen är mer flexibla som naturvårdsinstrument. Genom naturvårdsavtal kan i princip allt tänkbart skydd och rätt till vård över markens alla olika delar tillskapas. Naturvårdsavtal *kan*, liksom områdesskydden, skapa ett förhållandevis fullständigt skydd med omfattande rätt till skötsel över de mest värdefulla biotoperna, även om de *bör* användas på objekt med något mindre naturvärden. Det som emellertid (i praktiken) är exklusivt för naturvårdsavtalen är att de också kan innebära endast mindre ingripande skydd och skötselrätt. Med naturvårdsavtal kan vi försäkra oss om att (endast) död ved i viss omfattning lämnas kvar i skogen eller att en stig hålls ren från växtlighet. Ett praktiskt exempel på detta är de naturvårdsavtal över 7 500 hektar i Värmlands och Örebros län som ingåtts för att skydda den vitryggiga hackspetten.

4.1.4.1 Särskilt om kantzoner och spridningsområden

Ett av naturvårdsavtalens tillämpningsområden är således att skydda mark med något lägre naturvärden. Detta är en naturlig konsekvens av naturvårdsavtalets begränsade skydd. Ett viktigt syfte borde därför, som också nämnts i andra sammanhang, vara att skydda kantzoner och spridningsobjekt (de senare har talats om under 4.1.2 Begränsad tid). Sådana områden behöver inte hålla samma höga nivå avseende naturvärden som kärnområdena. Spridningsområden (korridorer eller öar) kan vara av stort värde för kärnobjekten. På så sätt kan populationen bli såväl större som genetiskt bättre rustad.

Skydd av kantzoner runt kanske främst biotopskydd, men också naturreservat, har angivits som en av naturvårdsavtalens viktigare uppgifter. Det handlar om ett ytterområde som, beroende på kärnans storlek, kan vara av stor betydelse men som kanske inte har så höga naturvärden i sig självt. Här är det mest fråga om att begränsa skadliga störningar från omvärlden. I och för sig finns det ett regelverk som även utan någon extra åtgärd från myndigheterna kan skydda kantzoner. För det första ska skog som gränsar till skyddad mark prioriteras vid den generella hänsynen i skogsbruket enligt 30 § Skogsvårdslagen. För det andra gäller allmänna hänsynsregler i 2 kap MB som, enligt regeringen, har särskild tyngd runt skyddade objekt. (Prop 1997/98:45 Del 2 s 15 och 70 ff) Dessutom har i litteraturen anförts att ett naturreservats föreskrifter även kan avse mark utanför reservatet. (Jonzon m fl s 78) Slutligen kan också samråd enligt 12:6 MB krävas om avverkningsanmälan som avser mark i närheten av områdesskydd inkommer till skogsvårdsstyrelsen.

4.1.4.2 Vad de svarande tyckte

Naturvärdena bör således ha betydelse för valet mellan naturvårdsavtal och regulatoriskt skydd. I undersökningen har också flera gånger framkommit att så är fallet. I två fall (svar [202 och 205](#)) framgår att objektets naturvärden uteslöt användning av regulatoriska instrument. Båda gångerna angavs att objektet inte (ännu) höll biotopskyddsklass och i sådant fall återstod i praktiken bara naturvårdsavtal. De flesta ansåg också, enligt svar [750](#), att objektets naturvärden var den faktor som hade störst betydelse när regulatoriskt instrument användes framför naturvårdsavtal.

Många ansåg dessutom att om syftet var att låta naturen utvecklas fritt så exkluderades naturvårdsavtal (svar [751](#)). Detta kan jag inte riktigt förstå. Jag ställde frågan för att

dubbelkontrollera frågor om skötsel och kanske är det just skötselargumentet som haft betydelse. Det kan dock också vara så att när svarspersonerna tänker sig fri utveckling så ser de framför sig tämligen värdefulla biotoper varför det trots allt även här är höga naturvärden som varit det avgörande.

Trots att minst 33 biotopskydd och 10 naturreservat upprättats inom de aktuella LEKO-projekten har inte i något fall naturvårdsavtal använts för att förstärka kantzonen.

Som vi sett tidigare har endast ett naturvårdsavtal ingåtts för att skydda spridningsobjekt.

4.1.4.3 Kommentarer

Naturvårdsavtalens flexibilitet (eller ska vi säga lägre krav) avseende naturvärden har helt klart medfört ett eget tillämpningsområde. Naturvårdsavtalen har i stor utsträckning använts för att skydda områden som inte varit fullt så värdefulla som de som skyddats med regulatoriskt instrument. Detta är naturligt med hänsyn till att naturvårdsavtalens skydd faktiskt är något sämre.

Man kan undra varför det lägre kravet på naturvärden inte utnyttjas för att upprätta sekundärt skydd. Ingen fråga i denna riktning ställdes i enkäten. Kanske har inte tänkesättet om skydd av spridningsvägar och kantzoner slagit igenom. Miljökvalitetsmålen som säger att det ska avsättas en viss areal ”skyddsvärd skogsmark” kan också ha inneburit att endast områden som i sig själva har höga naturkvaliteter kommer ifråga för skydd. Om så skulle vara skapas en risk för att de mest värdefulla kärnorna i och för sig skyddas, men att de isoleras.

4.1.5 Frivillighet

Naturvårdsavtalens frivilliga karaktär har ofta framhållits med anledning av att de därigenom skapar grogrund för en förbättrad dialog mellan den offentliga naturvärden och de enskilda markägarna. I min tidigare uppsats om naturvårdsavtal kom jag i och för sig fram till att det skulle vara möjligt att exproprierat åtminstone en del av naturvårdsavtalens rättigheter. Det är dock föga troligt att något sådant skulle ske, bl a av hänsyn till myndigheternas trovärdighet. Naturvårdsavtal har lanserats som ett frivilligt instrument och bör därför så vara.

Det har funnits och finns fortfarande behov av en förbättrad dialog. För det första kan vi slå fast att mycket få markägare blir glada när det allmänna begränsar deras förfoganderätt till egen mark. För det andra har de naturvårdande förfogandebegränsningarna ökat tämligen dramatiskt de senaste årtiondena. För det tredje har myndigheterna inte (tidigare) kunnat visa upp en enhetlig målbild för det svenska naturvårdsarbetet. För det fjärde har de naturvårdande myndigheterna inte alltid prioriterat en god dialog med markägarna. Detta har sammantaget medfört att många fastighetsägare och deras organisationer har reagerat starkt emot de naturvårdande begränsningarna av markanvändningen. En vanlig uppfattning är att det är markägarna som skapat de naturvärden som finns och att sedan myndigheterna omyndighetsförklarar dem genom att ta bort deras rättigheter till samma mark.

Det finns således en konflikt mellan den allmänna naturvärden och de enskilda markägarna samtidigt som de sistnämnda spelar en mycket viktig roll i den svenska naturvårdsmodellen. På senare år har därför en hel del försök gjorts för att åstadkomma en bättre stämning mellan lägren. Behovet av lokal förankring och dialog i naturvårdsarbetet har betonats ett flertal gånger (t ex reg skr 2001/2002:173 och SNV Rapport 5264-0) och bland annat har regeringen förordnat vissa länsstyrelser att arbeta specifikt med dessa

frågor.³ LEKO-projektet har också fokuserats på en tidig och god kontakt med markägarna och deras organisationer.

Det är naturligt att det frivilliga momentet i naturvårdsavtal bidrar till en bättre dialog parterna emellan. Från att ha varit underlägsen får markägaren till och med den bättre ställningen av de båda; hon har mark som myndigheten åtrår och kan välja om hon vill ingå avtal eller inte. Det är inte bara mellan avtalsparterna som förhållandet blir bättre utan hela tillvägagångssättet ger signaler till övriga markägare att naturvårdsmyndigheterna har valt en mjukare väg. Tillsammans med övriga åtgärder i samma riktning tror åtminstone jag att naturvårdsavtalen i detta avseende spelar en oerhört viktig roll.

Naturvårdsavtal är inte det enda mjuka instrument som står till myndigheternas förfogande. För många markägare är skogen deras livsstil och levebröd och det är inte säkert att endast ekonomisk ersättning och ett trevligt sätt tillfredsställer deras behov; de vill ha ersättningsmark inom rimligt avstånd från den övriga skogen. Även bidrag i olika former kan förbättra förhållandet mellan parterna.

Självklart kan vi inte enbart använda oss av avtal och andra mjuka instrument för att nå upp till ställda miljömål. De regulatoriska skydden måste finnas kvar i stor utsträckning. Därför är en av de viktigare frågorna som vi måste kunna svara på hur vi ska dela upp tillämpningen av de mjuka och de hårda instrumenten.

4.1.5.1 Vad de svarande tyckte

Kravet på frivillighet påverkar såklart i vilken mån naturvårdsavtal kommer till stånd. Av svar [184](#) och [756](#) ser vi också att markägarens inställning också haft betydelse såväl när man valt regulatoriskt instrument framför naturvårdsavtal som tvärtom.

4.1.5.2 Kommentarer

Det faktum att naturvårdsavtal är ett frivilligt instrument bör kunna styra valet mellan olika skyddsformer. Ett sådant val sker efter att man endast har beaktat områdets objektiva förutsättningar och bygger på antagandet att särskilt skyddsvärda objekt bör skyddas med regulatoriska instrument. I annat fall riskerar man att skydd inte kommer till stånd för att markägaren är ovillig att ingå avtal. Det som ofta har inträffat enligt svaren från enkäten är att valet har påverkats i ett senare skede. Objektets subjektiva förutsättningar, d v s markägarens inställning, har kunnat avgöra. Frågan är i vilken mån så bör ske.

Det är inte bra för trovärdigheten att förhandla om naturvårdsavtal när det finns möjlighet att använda regulatoriska instrument. Om markägaren säger nej och myndigheten då beslutar om biotopskydd eller naturreservat så har man visat för omvärlden att frivilligheten bara är en chimär. Markägarens inställning ska ha betydelse för huruvida ett naturvårdsavtal kommer till stånd – men mer än så bör det inte ha.

4.1.5.3 Särskilt om skötsel

Naturvårdsavtal ofta sagts att de är synnerligen lämpliga på mark med behov av naturvårdande skötsel. Detta är egentligen inte en specifik egenskap hos naturvårdsavtalen, men eftersom detta med skötsel så ofta anförts har jag valt att ta upp det i detta avsnitt.

Enligt svar [204](#) menade nästan samtliga att de regulatoriska instrumenten exkluderades om objektet var i behov av skötsel. Omvänt ansåg de flesta också att om skyddet syftade till fri

³ Text har Länsstyrelsen i Dalarnas län upprättat sk Fokusgrupper för att bättre förstå markägarnas tankar rörande bildande av naturreservat.

utveckling så var endast regulatoriska instrument tillämpliga; svar [751](#). Som nämnts vid 4.1.4.2 ovan är jag emellertid osäker om det sistnämnda enbart avser skötseln, eller om också områdets naturvärden haft betydelse för svaret. Dessutom ansågs – enligt svar [330](#), [370](#) och [380](#) – att det fanns behov av skötsel i 92 % av de upprättade avtalen, vilket torde vara en mycket hög siffra i jämförelse med andra instrument.

Svaren var väntade eftersom naturvårdsavtalens lämplighet på marker som kräver naturvårdande skötsel är något som har framförts i många sammanhang. Man kan nästan säga att det blivit ett av myndigheternas mantra. Jag kan dock inte förklara varför eftersom ingenting hindrar att marken vårdas även på mark som skyddas genom biotopskydd eller naturreservat. Inte finns det heller något som gör naturvårdsavtal principiellt olämpliga på mark som ska utvecklas fritt. En förklaring kan vara att mark med lägre (eller snarare utvecklingsbara) naturvärden ofta behöver vårdas för att utvecklas åt rätt håll. Att naturvårdsavtalen påstås vara lämpliga på skötselkrävande mark kan alltså vara ett annat sätt att säga att de, som vi bl a sett under 4.1.4.3, bör användas på mark med något lägre naturvärden. En annan förklaring är att avtalskonstruktionen skapar en bättre dialog och att det ökar chansen att finna markägare som är villiga att själva utföra skötseln. (Detta är i vilket fall orsaken till att jag valt att föra in detta avsnitt under överskriften om frivillighet). Men samtidigt borde det väl vara jättebra att göra markägaren delaktig och engagerad genom att låta vissa befogenheter kvarstå även när det rör sig om ett regulatoriskt skydd.

Kanske antar man att markägare som är beredda att ingå naturvårdsavtal har ett större naturvårdsintresse än andra och därför också kan ges större förtroende för naturvårdande skötsel (samtidigt som risken för skada är mindre p g a att naturvärdena ofta är lägre). Men även om så vore fallet medför ett skötselbehov ändå inte att det skulle vara omöjligt att upprätta biotopskydd eller naturreservat. Att det finns en legal rätt för myndigheterna att vårda mark inom biotopskydd och naturreservat framgår explicit av 7:6 och 7:11 MB. Jag vill poängtera att det inte finns något i naturvårdsavtalets konstruktion som gör det bättre lämpat för skötsel.

4.1.6 Billigt

Naturvårdsavtal är av flera orsaker mindre kostsamma än regulatoriska instrument. Dels är initialkostnaderna lägre; detta gäller såväl kostnaderna för handläggandet som för markägarens ersättning. Dels räknar man med att skötseln i större omfattning än annars ska utföras av markägaren. Se mer om detta under 4.3.3 "Skötsel". Om ett objekt berör flera fastigheter blir avtalsproceduren dock krångligare, särskilt om där också finns flera ägare till varje fastighet. Separata avtal måste skrivas för varje fastighet, med varje ägare, som berörs och det krävs en ordentlig samordning (man vill ju inte ingå avtal över fastigheten A förrän man vet att avtal kan skrivas även för B, C, D, o s v). Även för områdesskydd försvåras arbetet av krånglig fastighets- och markägarstruktur. Men deras tillkomst beror inte på markägarnas fria vilja och det är egentligen bara för ersättningsfrågan som myndigheten måste kontrollera vilka sakägare som finns.

Att markägarens ersättning är högre för områdesskydd än för naturvårdsavtal beror bland annat på att de förstnämnda ofta upprättas på marker med högre marknadsvärde. En annan skillnad är naturligtvis att naturvårdsavtal maximalt sträcker sig 50 år framåt i tiden, medan biotopskydd och naturreservat ska gälla för all framtid. Men om vi jämför den ersättning som betalas för naturvårdsavtal – runt 7 500 kr/ha för 50 år – med den genomsnittliga ersättningen för biotopskydd – drygt 35 000 kr/ha för all framtid – och gör en annuitetsberäkning så framgår att skillnaden inte kan motiveras enbart av ovanstående fakta. Naturvårdsavtalens ersättning motsvarar, vid en kalkylränta på 6 %, en årlig intäkt av 476 kronor. För biotopskydden är motsvarande siffra 2 100 kronor. I och för sig får

markägaren sedan tillbaka marken efter 50 år av naturvårdsavtal, men eftersom skogen har skötts för naturvårdsändamål kan den ha förlorat det mesta av ekonomiskt värde. Skillnaden i ersättning kan således inte förklaras enbart med marknadsvärde och olika tidsaspekter.

Det finns andra orsaker till den låga ersättningen (och att markägarna godtar den). Från samhällets synvinkel ser tankegången ut ungefär enligt följande. Skogsbruk medför externa effekter i form av negativa konsekvenser för miljön. Dessa effekter klarar inte marknaden av att fullt ut värdesätta (ännu) och det finns därför en anledning för lagstiftaren att ge skogsägarna ett ansvar att bl a undanta viss skog från avverkning. Vi har en hänsynsreglering, bl a i skogsvårdslagen, och för de kostnader som uppstår därav får skogsägarna själva stå. Men det skulle få oskäliga konsekvenser om endast markägarna hade ansvaret för naturvården. Markägare med många värdefulla biotoper skulle förlora stora summor om avverkning förbjöds utan någon compensation. Därför har staten valt att ersätta markägarna för de fall när större markområden tvångsvis undantas från skogsbruk. Mellan dessa ytterligheter – hänsynsreglering och skyddslagstiftning – finns en gråzon där man kan argumentera för att staten och den enskilde ska dela på ansvaret. Med hänsyn till detta (och att staten till stora delar avreglerat skogsbruket) menar regeringen att det ligger på skogsbrukets lott att frivilligt avstå från skogsbruk på 500 000 hektar. (Se bl a prop 1997/98:158)

Inom detta ansvar kan också argumenteras ligga att man bör godta en lägre ersättning för naturvårdsavtal. Detta är alltså den moraliska sidan av myntet. (Dessutom kan markägarna självklart uppfatta alla utspel om moraliskt ansvar som ett hot om att en hårdare lagstiftning väntar om inte ansvaret tas.)

För markägarnas kan det finnas flera anledningar att godta ett lågt pris. Åtminstone följande skäl kan ligga bakom.

1. Det aktuella skogsbeståndet har inget eller lågt värde.
2. Naturvårdsavtalet kan medge viss rätt att ta ut virke.
3. Det kan finnas andra compensationer. Ibland kan markägaren få ett bättre pris på en grön plan. NOKÅS-bidrag kan ges vid sidan av ersättningen.
4. Markägaren har ett gediget naturvårdsintresse.

Inget av dessa skäl är dock exklusivt för naturvårdsavtal utan kan ha samma giltighet när ersättning bestäms för biotopskydd eller naturreservat. Om markens låga värde beror på certifiering kan dock naturvårdsavtal ha en särskild fördel. Om ersättning betalas för områdesskydd, räknas inte området nödvändigtvis in i markägarens avsättningar. Så är dock alltid fallet för mark skyddad med naturvårdsavtal.

En stor skillnad är att biotopskydd och naturreservat är regulatoriska instrument varför processen med markägaren blir helt annorlunda. I arbetet med områdesskydd pekar myndigheten ut ett område som den vill skydda, varefter förhandlingar om ersättning uppstår med markägaren. På myndighetens tvångsvisa ingrepp i den enskildes egendom (det finns ju åtminstone alltid ett *hot* om tvång) aktualiseras en mängd bestämmelser av expropriationskaraktär som ska tillförsäkra den enskilde en skälig ersättning. I fallet med naturvårdsavtal blir inte förfarandet detsamma. Om markägaren inte godtar den låga ersättningen avslutar myndigheten förhandlingarna. På så sätt kan naturvårdsavtal oftare – än naturreservat och biotopskydd – ingås med fastighetsägare som kan tänka sig att ingå avtal till lägre pris än marknadsvärdet. Trots allt är en av fem skogsägare beredd att permanent avsätta mark utan compensation. (Skogsstyrelsens rapport 2001:8H)

4.1.6.1 *Vad de svarande tyckte*

Enligt svar [180 och 181](#) framgår att ekonomiska överväganden i ett par fall har medfört att man valt naturvårdsavtal trots att regulatoriskt skydd hade kunnat väljas. Enligt svar [754](#) menar däremot de flesta att, när det har förekommit en krånglig fastighets- eller markägarstruktur, detta inte har haft någon betydelse för deras val. P g a en svaghet i frågeformuleringen som jag insett i efterhand kan svaret ha två orsaker. Antingen har förekomsten varit så liten att man inte ansett det utgöra något problem, eller så tillmäter man inte problemet någon betydelse oavsett förekomst.

4.1.6.2 *Kommentarer*

Gruppen som fick frågan om ekonomiska överväganden är för liten (6 avtal och 4 personer) för att man ska kunna dra några generella slutsatser om frekvens ur svaren. Dock kan man slå fast att ekonomin de facto har haft betydelse i de två fall där så angivits. Det är i och för sig bra ur naturvårdssynpunkt om så värdefull mark som möjligt kan skyddas för pengarna och detta är ju ett av syftena med naturvårdsavtal. P g a de begränsningar som avtalsformen innebär för skyddet är det emellertid min mening att man inte bör göra ekonomiska överväganden vid valet av skyddsform. Undantaget är om man använder naturvårdsavtalet som ett interimistiskt skydd. Detta är fallet om man, p g a hotbilden, t ex önskar upprätta fler biotopskydd än vad budgeten räcker för ett visst år och därför skyddar marken med naturvårdsavtal under en kortare tid. Eftersom skyddsarbetet, enligt svar [491](#), endast undantagsvis har initierats p g a hotbild bör också interimistiskt skydd genom naturvårdsavtal mycket sällan komma ifråga. De två gånger då naturvårdsavtal tillkommit p g a ekonomiska överväganden har skyddsbehovet inte i första hand berott på hotbilden.

Frågan är om mark- och ägarstrukturer bör få påverka valet mellan naturvårdsavtal och regulatoriska instrument. Regulatoriskt skydd innebär alltid en större säkerhet och om det finns osäkerhetstecken kan det finnas anledning att använda sådant. Dock anser jag att man även för denna fråga bör låta de naturrelaterade faktorerna bestämma.

4.2 **Naturvårdsavtalens tillämpningsområde**

I 20 av 26 fall ansågs att naturvårdsavtal var det enda instrument som kunde användas för att uppnå önskade effekter. Ur ett rent teoretiskt perspektiv motsvarar dessa siffror högst osannolikt en sann bild av situationen. Först tänkte jag därför under denna rubrik diskutera hur det ser ut med överlappande tillämpning av naturvårdsavtal och regulatoriska instrument.

4.2.1 **Överlappande tillämpning i teorin**

Naturvårdsavtal är ett mycket flexibelt instrument och överlappar i princip fullständigt naturreservat och biotopskydd. (Loré 2004) Om vi bortser från att naturvårdsavtalet är frivilligt och endast gäller för maximalt 50 år är det i princip bara giltigheten mot tredje man som skiljer instrumenten åt. Om det inte föreligger någon risk för skada från allmänheten och annan rättighetshavare till marken eller, vad gäller de senare personerna, deras rättigheter uppstår först efter naturvårdsavtalet skrivits in,⁴ så kan naturvårdsavtal ge samma skydd som naturreservat och biotopskydd. För skydd i all framtid måste myndigheten i och för sig förnya eller förlänga avtalet vart femtionde år och måste därför ställa sin förhoppning till att samtliga personer som vid dessa framtida tillfällen äger

⁴ Det sakrättsliga skyddet kan uppkomma redan tidigare, t ex vid avtalsslut, beroende på vilken rätt till fastigheten som den konkurrerande parten har.

marken är villiga att avstå sin mark för en billig penning i naturvårdande syfte. (Men om de visar sej ovilliga kan det ju alltid beslutas om regulatoriskt skydd.)

Naturvårdsavtalens *teoretiska* tillämpningsområde överlappar i princip såväl naturreservatets som biotopskyddets. Mellan naturreservatet och biotopskyddet är det dock vattentäta skott, vilket främst beror på dessa instruments krav på storlek.

4.2.2 Överlappande tillämpning i praktiken

Som sagt används emellertid naturvårdsavtalen inte i enlighet med den teoretiska bilden. Istället beror naturvårdsavtalens tillämpningsområde till stor del på praktiska överväganden och i de allra flesta fall innebar detta att naturvårdsavtalen inte ansågs som ett alternativ till de regulatoriska instrumenten, utan som ett instrument att täcka upp luckor utanför de andra instrumentens tillämpningsområden. I ungefär en fjärdedel av fallen upprättades dock naturvårdsavtal trots att ett regulatoriskt instrument hade kunnat användas. Den praktiska tillämpningen rörde sig således främst utom men också inom de regulatoriska instrumentens områden.

Naturvårdsavtalens tillämpningsområde i praktiken. Naturvårdsavtal överlappar både naturreservat och biotopskydd, men även för avtalen är det egna området dominerande.

4.2.3 Diskussion om överlappande tillämpning

Frågan är då hur bilden över naturvårdsinstrumentens användning *bör* se ut. Enligt min mening finns det goda grunder för att helt separera naturvårdsavtalens tillämpningsområde från de övriga. Jag kan se åtminstone tre skäl för detta.

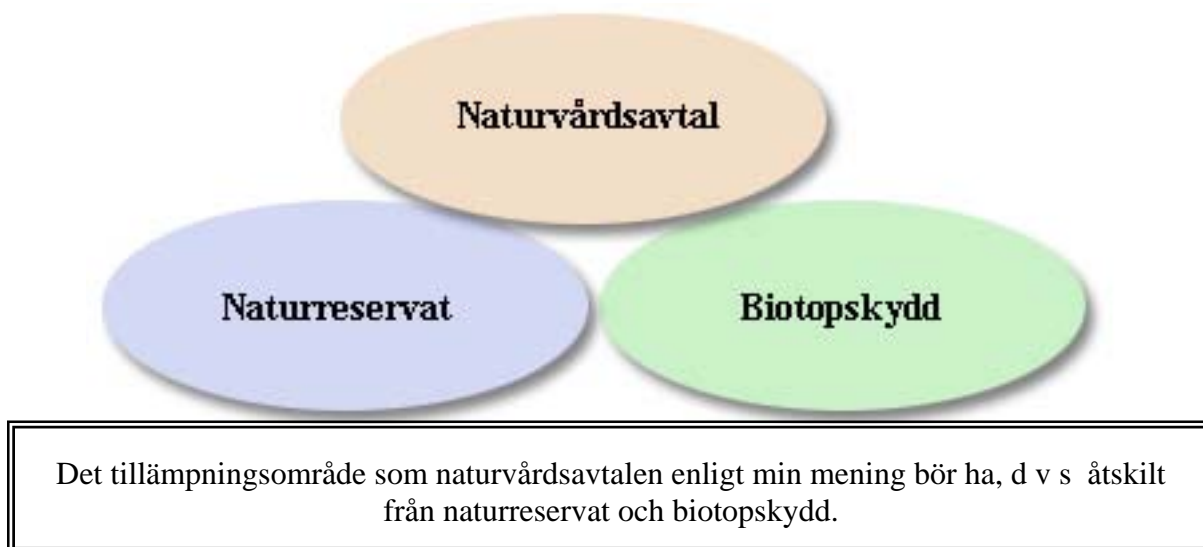
För det första har naturvårdsavtalen ett sämre skydd på några punkter (främst på g a frivilligheten, tidsbegränsningen och tredjemansbegränsningen) i jämförelse med de regulatoriska instrumenten. Skillnaderna är i och för sig ganska små – till en del beroende

på situation – men det finns *alltid* en större grad av osäkerhet när naturvårdsavtal används, en osäkerhet som för övrigt ökar med tiden. Även om situationen idag ser ut på ett visst sätt kan vi aldrig veta vad som kommer att ha hänt om femtio år. Om ändringar (inklusive förlängning) av skyddet önskas finns det alltid risk för att dåvarande markägare inte godtar dem. Har det uppstått problem med störningar från allmänheten eller andra rättighetshavare kan skyddet i denna riktning inte utökas genom avtal med fastighetsägaren. Detta är en anledning till att inte använda naturvårdsavtal på de mest värdefulla objekten. Dessa bör istället få skydd genom reservat eller biotopskydd.

För det andra tror jag att naturvården tjänar på skarpa avgränsningar eftersom det ger naturvårdsinsatserna tydliga etiketter, vilket borgar för en ökad förståelse från allmänheten. Detta argument medverkade till att vi fortfarande har kvar instrumentet djur- och växtskyddsområde i miljöbalken (7:12 MB). Om ett område och syftet med det uppfyller kriterierna för naturreservat eller biotopskydd så finns det stor anledning att inte använda ett mindre skydd än dessa. Tvärtom bör man inte heller urholka dessa instruments betydelse genom att använda dem på mindre värdefulla objekt. Även detta skäl pekar därför på att naturvårdsavtal bör ha ett separat tillämpningsområde som bland annat innebär skydd av marker med lägre naturvärden än de som skyddas med regulatoriska instrument.

För det tredje finns det risk för försämrade trovärdighet om myndigheterna inleder förhandling om naturvårdsavtal trots att det finns möjlighet att använda regulatoriska instrument. Om markägaren avvisar förslaget och myndigheten då beslutar om biotopskydd eller naturreservat så har man visat för omvärlden att frivilligheten bara är en chimär. Och väljer man att inte besluta om sådant skydd innebär det att myndigheten tar en onödig risk om den ger ett anbud till markägaren om naturvårdsavtal; om denne nekar har myndigheten straffat ut sej från området ifråga. Det finns därför goda skäl för åtskilda tillämpningsområden baserade på rent objektiva grunder och därmed utan att hänsyn tas till bl a markägarens inställning.

Med de instrument vi har idag anser jag därför – p g a tydlighet, trovärdighet och skillnader i egenskaper – att naturvårdsavtal bör ha ett eget tillämpningsområde, som inte överlappar något av de andra instrumentens. Detta visualiseras i figuren nedan.

Som jag ser det finns det endast ett fall då man kan motivera att naturvårdsavtal används trots att det innebär en krock med de regulatoriska instrumenten och det är när man upprättar skydd i förberedande syfte. Även i detta fall är man i och för sig utanför de regulatoriska instrumentens tillämpningsområde (de kan ju i princip inte åstadkomma

skydd för kortare tid). Men eftersom man i övrigt är inne på de regulatoriska skyddens spelyta är det viktigt att man informerar om detta, både till markägare och till andra.

4.2.4 Tillämpningsområdets bestämmande

De tre faktorer som enligt svarspersonerna har haft störst betydelse för avgränsningen mellan naturvårdsavtalets och de regulatoriska skyddens tillämpningsområde är objektets storlek, naturvärden och behov av skötsel. Av dessa är det endast naturvärdesfaktorn som enligt min mening bör påverka och jag kommer nedan att redovisa varför. Även markägarnas inställning har av svarspersonerna ansetts haft betydelse. Som jag tidigare nämnt under 4.2.3 bör dock valet mellan instrument baseras på rent objektiva grunder för att inte undergräva naturvårdsavtalens karaktär av frivilligt instrument.

Att objektets storlek inte bör ha någon betydelse har redan hävdats under 4.1.3.2. Det finns områden som befinner sig mellan biotopskyddets och naturreservatets arealbegränsningar som är så pass skyddsvärda att inte naturvårdsavtal bör vara det enda alternativet. Flera närliggande biotopskydd kan i och för sig bildas, men detta inträffar enligt min vetskap mycket sällan och det skulle också vara att tänja på regleringen (vilket därför kanske strider mot den intresseprövning som alltid ska göras enligt 7:25 MB.) I vilket fall bör istället biotopskyddets och naturreservatets storlekskrav ändras så att luckan försvinner. I dagsläget har emellertid inte tjänstemännen något val.

Behovet av skötsel har, som nämnts under 4.1.5.3, ingenting att göra med några rättsliga egenskaper hos något av skyddsinstrumenten. Istället hör det snarast ihop med att naturvårdsavtal är ett frivilligt instrument och att en markägare som ingår avtal anses bättre lämpad för skötsel. Naturvårdsavtal kanske är *extra* lämpliga för naturvårdande skötsel, men inte i sådan mån att man bör välja skyddsform därefter, eftersom valet annars görs på grundval av subjektiva faktorer. Detta kan för det första påverka naturvårdsavtalens trovärdighet och för det andra innebära en stor risk för framtiden (vi vet inte hur ägarförhållandet – och därmed inställningen till naturvården – ser ut efter avtalsslutet). Det är naturligtvis mycket bra om markägarna släpps in och ges förtroende i det naturvårdande arbetet, men det gäller vid alla typer av naturvårdsinsatser.

Naturvärdenas kvaliteter är emellertid en faktor som jag, i enighet med svarspersonerna, anser bör påverka avgränsningen mellan naturvårdsavtal och regulatoriska instrument. Som visat under 4.2.3 har naturvårdsavtalen brister vid en jämförelse med regulatoriska skydd och naturvårdsavtal bör därför inte ingås över de mest värdefulla objekten.

I normalfallet har således svarspersonerna använt naturvårdsavtal för att skydda områden antingen för att de var för stora eller för små för regulatoriskt skydd eller för att de hade något lägre naturvärden men högre skötselbehov. I övrigt har svarspersonerna använt naturvårdsavtalen på ett likvärdigt sätt som de regulatoriska skydden och det verkar därför som om naturvårdsavtalen betraktas som en andra klassens områdesskydd. Att man inte har utnyttjat naturvårdsavtalens flexibilitet kan, som sagts under 4.1.2.2, bero på att verkligheten inte tillåter detta. Det finns inte full tillgång på naturvårdsobjekt och naturvårdsintresserade markägare. Det finns inte heller något självändamål med att utnyttja alla möjliga skyddsalternativ. Naturvårdsinstrumenten är ju till för naturen, inte tvärtom.

Även om inte flexibiliteten utnyttjas i någon större grad bör i vilket fall naturvårdsavtalens särskilda egenheter ligga till grund för en avgränsning av dess tillämpningsområde. Det som då bör bestämma naturvårdsavtalens utrymme är följande.

1. **Lägre naturvärden.** Vi har varit inne på detta tidigare utan att exemplifiera vad lägre naturvärden innebär. Det blir kanske tydligast vid en jämförelse med biotopskydd som har uppräknade naturtyper som tillämpningskrav. Naturvårdsavtal bör inte användas på

ett område som kan falla under någon av dessa beskrivningar. Naturreservat har inte en lika tydlig lista över vad som är "värdefull naturmiljö" enligt 7:4 MB, men även här bör naturvärdena ligga snäppet under för att användning av naturvårdsavtal ska komma ifråga.

Lokaler som naturvårdsavtal är lämpliga för kan därför vara naturvårdsobjekt eller (små) nyckelbiotoper som inte ingår i biotopskyddslistan. Särskilt om det finns risker med naturvärdenas utveckling kan det finnas anledning att använda naturvårdsavtal, eftersom det inte finns några hinder mot att upplösa naturvårdsavtalets skydd. Dessutom är naturvårdsavtal det enda instrument som kan innebära (utökat) skydd för kantzoner och spridningsytor.

2. **Mindre skydd.** Denna aspekt har likheter med den om lägre naturvärden, eftersom bättre skydd önskas ju värdefullare naturvärdena är. Det jag är ute efter är att poängtera naturvårdsavtalens möjligheter till mycket begränsat skydd, vilket bl a har utnyttjats i de arealmässigt stora avtalen till förmån för den vitryggiga hackspetten i Värmlands och Örebros län. Man kan tänka sig att endast begränsa vissa aktiviteter som uttag av död ved, kemisk bekämpning, trakthyggesbruk etc.
3. **Kortare tid.** De regulatoriska skydden kan inte åstadkomma skydd för begränsad tid. För naturvårdsavtalen finns det därför här ett viktigt tillämpningsområde. För det första kan naturvårdsavtal, av ekonomiska skäl, vara mycket lämpade för att (med en reservation för huruvida det är praktiskt genomförbart) växelvis övervara gammal skog eller skydda spridningsvägar. Dessutom finns det ett viktigt syfte i förberedande och "interimistiskt" skydd. Främst innebär detta att skydda sådana områden som i framtiden kan komma att utveckla naturvärden i biotopskydds- eller reservatsklass. (Jfr svar [600 Erken4](#).) Dessutom kan man tänka sig, om man spelar med öppna kort, att under viss tid skydda ett område som i och för sig redan når upp till sådan klass, men där det föreligger något hinder för att omedelbart upprätta regulatoriskt skydd.

Naturvårdsavtal får med detta synsätt (och har redan idag) ett stort område där inget annat instrument tillämpas. Detta gör naturvårdsavtalet till ett mycket viktigt instrument och man kan fråga sig varför det måste vara behäftat med krav på markägarens godkännande. Jag kan tycka att det är en brist att vi saknar ett (eller flera) regulatoriska instrument som, i jämförelse med reservat och biotopskydd, innebär ett mindre skydd eller avser mindre värdefulla områden. Naturvårdsområde var på sätt och vis ett sådant instrument, men med allt för små möjligheter. Naturminne och djur- och växtskyddsområde finns till länsstyrelsens förfogande, men med tämligen smala betydelseområden.

I framtiden ser jag därför gärna ett nytt regulatoriskt instrument som åtminstone tar över naturvårdsavtalens viktigaste syften. Främst är det skydd av kantzoner och naturvärdesobjekt med goda utvecklingsmöjligheter samt mindre långtgående restriktioner som behöver kunna uppnås. Instrumentet bör liksom naturvårdsavtalet innefatta en möjlighet till skydd över en begränsad tid, dock undantaget för rent interimistiskt skydd. Naturvårdsavtal kan få finnas kvar, utan att användas lika frekvent som idag av myndigheterna. Istället kan det få vara ett instrument som är fullständigt frivilligt; d v s avtal ingås efter markägarens initiativ. Naturvårdsavtalet kan då bl a få en viktig roll att säkerställa frivilliga avsättningar. Det kan också modifieras till att bli den ideella naturvårdens skyddsinstrument.

4.3 Övrigt.

4.3.1 Naturvärden framför hotbild

Arbetet med att skydda naturområden motiveras av en bakomliggande hotbild som för skogsmark främst består av avverkning. Det finns en risk för att man låter hotbilden i stor omfattning styra vilka objekt som skyddas, med följd att de mest värdefulla hamnar utan skydd. I en rapport från riksrevisionsverket (RRV 1998:62) framgick att de naturvårdande myndigheterna i stor utsträckning prioriterade objekt p g a hotbild istället för höga naturvärden. Sådär sex år senare ville jag veta hur tjänstemännen uppfattade saken. Att det i 92 % av fallen ansågs vara naturvärdena som motiverade naturvårdsavtalets tillkomst, innebär en klar förändring mot vad RRV kom fram till. Detta var åtminstone resultatet när svarspersonerna fick en direkt fråga om hotbild kontra naturvärde. När frågan ställdes i en annan form, sjönk andelen som utgick från naturvärdena i första hand till 81 % (se 4.3.2 nedan). Den senaste tiden har det satsats stort på framtagandet av urvalsprocesser och prioriteringar och det synes ha givit resultat. Samtidigt verkar det som om man inte gärna erkänner (eller själv ser) att man fortfarande ger hotbilden en stor betydelse.

4.3.2 Förlitan på markägarens goda vilja

Att 19 % (5 st) av avtalen inte skulle ha tillkommit om markägaren istället hade erbjudit sig att avsätta marken frivilligt tyder på att skaderisken i dessa fall är låg. Antingen litade man mycket på markägaren eller så ansågs skadan inte särskilt stor i de fall markägaren skulle bryta sitt ”löfte”. Tre av dessa fem objekt ansågs kunna skyddas även med biotopskydd eller naturreservat, vilket måste innebära att marken hade höga naturvärden. Den enda rimliga slutsatsen är således att det förekommer en stark förlitan på markägarens goda vilja (och att man därför, för att återknyta till föregående rubrik, har givit hotbilden stor betydelse i urvalsprocessen). Denna bild förstärks ytterligare av att de flesta svarspersonerna lade stor betydelse vid muntliga kontakter under personliga besök för bestämningen av avtalets innebörd. Dessutom ansåg den stora merparten att markägarens naturvårdsintresse får betydelse för huruvida den framtida skötseln kommer att utföras.

Det finns risker med att lita på markägaren i de ovan nämnda situationerna. För det första kan markägarens egna bakomliggande syften ändras över tiden. Dessa kan ju vara beroende av faktorer utanför avtalsförhållandet, t ex hur skogsvårdspolitiken bedrivs eller hur certifieringarna förändras. För det andra kan marken byta ägare och vilket synsätt på naturvärden denne framtida motpart kommer att ha kan vi inte ens gissa oss till. De verkningar som denna förlitan kan åstadkomma är ett mindre skydd och en sämre skötsel än vad man hade åsyftat på mark där naturvårdsavtal ingåtts. Dessutom kan man helt missa chansen att skapa skydd över mark om man, när möjlighet finns, avstår från att ingå avtal p g a att markägarens gör en fri avsättning. På dessa objekt är det ju inte alls säkert att man kan använda sig av regulatoriskt instrument för att åstadkomma skydd.

4.3.3 Skötsel

Det har redan konstaterats att ett objekts behov av skötsel i mycket stor utsträckning styr valet av instrument (Se 4.1.5.3 ”Särskilt om skötsel”). Eftersom skötselfrågan har så stor betydelse för naturvårdsavtalens tillämpning är det av stort intresse att ta reda på hur man utför och planerar utföra den naturvårdande skötseln.

4.3.3.1 Initial skötsel

Innan avtal ingås eller strax därefter görs ofta en naturvårdande insats. Flera har skrivit kommentarer till frågan om denna initiala skötsel och det märks att det finns många olika

sätt att utföra den och att dela upp kostnader för den. Förutom bidrag från myndigheter (NOKÅS, restaureringsstöd, miljöersättning, EU-betesstöd) har WWF och arrendatorer blandats in. Olika lösningar har därvid använts på skilda delar av samma naturvårdsavtal.

Markägaren har i samtliga fall utfört den initiala skötseln. I och för sig fick denne därigenom en intäkt av virkesuttaget, men det är ju inte fråga om någon slutavverkning så kostnaden blir tämligen hög. Bidragit har givits i de flesta fall, men om man inte kombinerar flera bidragsformer täcks inte hela merkostnaden. I nästan 30 % av fallen har markägaren inte fått något stöd alls. Sammantaget tyder detta på att man har varit duktig på att hitta markägare med intresse för naturvården. Endast i ett fall har det funnits behov av initial skötsel utan att sådan har utförts. Det tycker jag visar på ett mycket bra samarbete mellan myndigheter och markägare.

4.3.3.2 Framtida skötsel

I samtliga fall anses att markägaren bör utföra den framtida skötseln. Svaret är väntat, men mer intressant är hur man har tänkt sig att åstadkomma detta.

4.3.3.2.1 Markägarens rätt att utföra skötsel

Genom naturvårdsavtalet har en nyttjanderätt till marken överförts från markägaren till skogsvårdsstyrelsen. Om markägaren ska utföra skötseln av marken måste denne antingen ha fått behålla tillräckliga befogenheter för detta eller, inför varje enskilt ingrepp, skaffa klartecken från skogsvårdsstyrelsen (eller den som träder i dess ställe). I den stora merparten (minst 20 av 22 fall) har markägaren fått behålla vissa befogenheter för skötsel.

På vilket sätt ser man då till att befogenheterna för skötsel finns kvar hos markägaren? Av de som skrivit avtal menade samtliga att markägarens rätt till skötsel framgick av avtalet. Vanligast är att punktvis beskriva vad markägaren får avstå ifrån. Ofta används meningar om att "[f]astighetsägaren förklarar sig inom avtalsområdet och under avtalstiden avstå från avverkning av lövträd grövre än 20 cm diameter i brösthöjd". Det som inte förbjuds får därmed räknas som tillåtet. Ibland är inskränkningen mer eller mindre total; "[f]astighetsägaren förklarar sig inom avtalsområdet och under avtalstiden avstå från alla former av avverkning... [och a]ndra åtgärder som motverkar syftet med avtalet." I det sistnämnda fallet måste man således i avtalet infoga en utförlig beskrivning av syftet.

Det är naturligtvis mycket svårt att med några få meningar beskriva vilka befogenheter som bör övergå och vilka som bör kvarstå. Det finns risker åt båda hållen. Om man inskränker markägaren för mycket kan denne förlora intresse och incitament för att vårda marken. Om man istället lämnar kvar för stora befogenheter finns risk för allt för stora avverkningar eller andra åtgärder, även om inte av avtalsslutande markägare så av efterkommande.

Särskilt tidsaspekten gör frågan om befogenhetsövergången svår. Om vi tar ovan nämnda, mycket vanliga, klausul om att markägaren avstår från att avverka "...lövträd grövre än 20 cm" (och endast dessa), finns det naturligtvis risk att området när avtalstiden är slut inte kommer att ha ett lövträd yngre än 70 år. Nog för att vi vill ha mer gammal skog och död ved, men vi vill väl också att de skyddsvärda biotoperna ska föryngras. Man skulle kunna tänka sig att avtalskonstruktionen bygger på *en* av idéerna med naturvårdsavtal, nämligen att övervara gammal skog. Men eftersom naturvårdsavtalen inte används så i någon större utsträckning kan ett oreflekterat användande av avtalsformuleringen därför få oönskade effekter. Den säkraste metoden, och därför kanske den bästa, bör vara att generellt begränsa markägarens rätt till ingrepp på marken och sedan ge dispens efter en prövning i varje fall. Nackdelen är förstås, förutom minskade incitament, att det blir en dyrare och omständligare procedur.

Kanske p g a svårigheten att fullständigt precisera markägarens befogenhetsinskränkning i avtalet väljer den stora majoriteten att komplettera detta genom besök och andra muntliga kontakter. (Endast i fyra fall ansågs att markägarens rätt att sköta marken fullständigt framgick av avtalet.) De muntliga kontakterna är naturligtvis bra, men man bör inte förlita sig på dem i någon omfattning. För det första är det inte sannolikt att parterna minns vad som sagts upp till femtio år tidigare. För det andra är det fullständigt osannolikt att parterna då representeras av samma personer. För det tredje finns ett legalt skriftkrav för naturvårdsavtal i 7:3 2 st JB.

Många har märkt ut lovliga träd och i princip samma sak kan sägas om detta. Metoden är bra i ett kort perspektiv, men för framtiden behövs ett tydligt avtal.

4.3.3.2.2 *Markägarens incitament att utföra skötsel*

I avsnittet ovan gick vi igenom huruvida markägaren hade rätt att utföra skötsel. Här är det istället fråga om markägaren *vill* göra detsamma. Parterna kan i och för sig avtala om ett åliggande för markägaren att utföra naturvårdande skötsel, men de kan inte räkna med att förpliktelsen faller in under nyttjanderättsbegreppet. Det blir då fråga om ett (separat) arbetsavtal som inte med automatik står sig mot ny ägare. Ingen av svarspersonerna ville heller använda sig av någon form av arbetsavtal för att lösa skötselfrågan. Eftersom markägaren ändå är den som oftast ska utföra den framtida skötseln, är det viktigt att denne har eller ges incitament härför.

Tre saker har framkommit som jag tycker förtjänar att tas upp. Av 20 avtal

1. har i ett av dessa virkesuttaget ensamt räknats som tillräckligt skötselincitament,
2. har i 14 fall angivits att man förlitar sig på markägarens naturvårdsintresse, varav i två fall denna förlitan var mycket stark och
3. har i 17 fall räknats med att någon form av stöd ska ges till markägarna.

Det ekonomiska utfallet från virkesuttag beräknas alltså vara mycket lågt. Detta för oss tillbaka till diskussionen om markägarens kvarstående befogenheter. Som tidigare nämnts är det förenat med vissa svårigheter och risker att göra en uppdelning av parternas befogenheter till marken. Om markägarens rätt att ta ut virke inte är värt något, kan det vara läge att ifrågasätta varför man upprätthåller denna trots de risker man utsätter avtalets syfte för. Detta är ännu ett argument för att man så fullständigt som möjligt bör begränsa markägarens befogenheter till marken och sedan, varefter skötsel är påkallad, utfärda dispens. Eftersom det ekonomiska värdet av virkesuttaget inte är särskilt stort, bör inte heller ersättningen för naturvårdsavtalen öka i någon större mån med en sådan avtalskonstruktion.

Tjänstemännens förlitan till markägarnas naturvårdsintresse är mycket starkt, även om den sällan är av helt avgörande betydelse. Återigen vill jag påpeka att man bör, förutom vad gäller den initiala skötseln, bortse från den subjektiva faktor som markägaren är. Ett annat sätt att arbeta innebär att man förlitar sig på en person som med absolut största sannolikhet inte kommer att äga marken vid avtalstidens slut och kanske inte ens om en vecka. Det enda man egentligen bör ta hänsyn till är sådana faktorer som objektivt har direkt betydelse för naturvården.

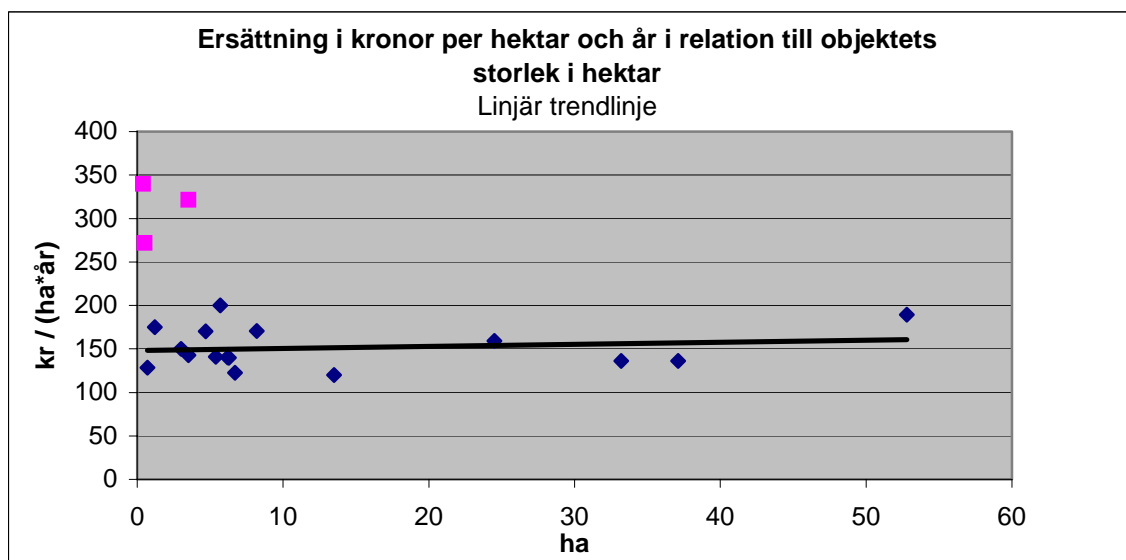
Med hänsyn till den höga andelen avtal där bidrag räknas utgå för framtida skötsel står det också klart att inte heller för naturvårdsavtal upphör kostnaderna när engångsersättningen är erlagd. Detta är egentligen uppenbart men jag säger det ändå, eftersom skötselfrågan inte helt sällan har fallit bort i det svenska naturvårdsarbetet. Det är positivt att så många planerar för en framtida skötsel.

4.3.4 Ersättningen

Ett av syftena med undersökningen var att ta reda på hur man beräknade den engångsersättning som ges för naturvårdsavtal. Skogsvårdsorganisationen har i och för sig en norm för ersättningens storlek, men såvitt jag känner till ställer den endast upp en begränsning för hur mycket ett avtal får kosta per hektar. I övrigt finns ingen skriftlig styrning av hur ersättningen ska beräknas. Eftersom instrumentet naturvårdsavtal nu har funnits i några år torde det bland tjänstemännen ha utformats en kutym som kompletterar och preciserar denna norm. Detta är vad jag i frågeställningen har sökt efter.

I resultatdelen framkom att tre avtal utskilde sig tydligt från de övriga avseende ersättningen per hektar och år. Två av dessa var mycket små, faktiskt de två minsta. Detta skulle kunna vara en orsak till varför ersättningen blivit högre, även om andra avtal över små områden inte har visat samma tendens. För det tredje avtalet går det inte att finna någon förklaring i materialet. Det går således inte med någon säkerhet att finna orsakerna till varför de tre avtalen avviker.

Egentligen ska inte data tas bort om man inte kan förklara varför. Emellertid tycker jag att de tre avtalen avviker så mycket att det trots allt finns fog att göra så. När så sker ändras gruppens standardavvikelse för ersättningen per hektar och år från 65 till 24 kr / (ha*år). Se också nedanstående graf över ersättningsnivån. De tre avvikande avtalen har borttagits från dataområdet för den linjära trendlinjen.

Den genomsnittliga ersättningen omräknat för 50 års avtal blir ca 7330 kr / ha. Jämfört med Skogsstyrelsens norm och övriga naturvårdsavtal är det en mycket normal siffra. Avvikelserna är mycket små, särskilt med tanke på att de olika objekten kommer från väldigt skilda delar av landet. Det ska sägas att eventuella impediment inte har tagits hänsyn till i den här jämförelsen.

4.3.4.1 Faktorer som har påverkat ersättningen

Enligt svarspersonerna var det få faktorer som påverkade ersättningsnivån. Att skogsvårdsorganisationens egen normering hade betydelse är knappast förvånande, det vore tjänstefel att frånga den. Normen säger i princip att ersättningen inte bör vara över 10 000 kronor per hektar och endast i undantagsfall så hög som 20 000 kronor per hektar. Den är alltså inte objektsrelaterad. Allteftersom fler naturvårdsavtal upprättas kan man säga att ersättningsnormen preciseras. Vi kan bl a beräkna medelvärdet och göra en normalfördelningskurva över erlagda ersättningar.

I tre fall har ersättningsnormen angivits vara den enda faktor som haft (avgörande eller stor) betydelse för ersättningsbestämmande. Dessutom har ju, som vi sett ovan, den stora majoriteten avtal uppvisat en stor likhet rörande ersättningsstorlek. Objektsrelaterade faktorer verkar inte alltid påverka ersättningen och man kan ifrågasätta om inte den vikt som svarspersonerna givit normen – mellan viss betydelse och stor betydelse – var en underskattning.

Avtalstiden borde i stor mån påverka ersättningen. I tre fall angavs dock inte att denna faktor haft betydelse. Kanske var det en konsekvens av att svarspersonerna utgick från ersättningsnormeringen som avser en avtalstid på 50 år. Det vill säga att om inte avtalstiden i det aktuella fallet var mindre än 50 år så kunde man tänka att ersättningen inte påverkades. Man ser inte den påverkan som alltid finns där och kanske skulle jag ha formulerat om denna fråga. För ett av de tre avtalen var dock avtalstiden satt till 40 år och här kan jag inte se någon förklaring.

I 14 fall ansågs att beståndsvärdet (d v s det värde som står i skogen) hade stor betydelse och två av dessa avtal var också bland de tre med ordentligt avvikande ersättning. Dock var ersättningarna för de övriga 12 avtalen i den här gruppen mycket likvärdiga, med en standardavvikelse på 19 kr / (ha*år) att jämföra med 24 kr / (ha*år) för samtliga avtal. Jag tror därför att svarspersonen (som är samma för alla 14) kan ha avgivit ett mer generellt syftande (kanske önskvärt) svar.

Beståndsvärdet verkar således inte haft särskilt stor betydelse för ersättningsbestämmande. Inte heller jaktvärdet, marknadsvärdet, restriktionernas omfattning eller övriga negativa effekter för markägaren (t ex sämre arrondering) ansågs påverka ersättningen. Detsamma gällde eventuellt givna bidrag. Det verkar därför som om normeringen haft en mycket stor betydelse för ersättningsstorlek. Om ersättningen till stor utsträckning styrs av schablonmässiga normer utan hänsyn till objektsrelaterade faktorer finns risk för att naturvårdsavtal tillämpas endast på de billigare objekten eller inom de billigare områdena i landet. En sådan snedfördelning har vi redan av områdesskydd (Skogsstatistisk årsbok 2004 tab 5.1) och det vore olyckligt om det skulle gälla även för naturvårdsavtal.

Att bedömningen görs på likvärdigt sätt är emellertid önskvärt. Även om förhandlingen om ersättning inte är myndighetsutövning så är den inte långt ifrån och man bör kunna kräva någon grad av likvärdig behandling. Detta påverkar dessutom förtroendet för myndigheten och därmed utsikterna att sluta fler avtal i framtiden. Skogsvårdsmyndigheten borde därför bygga upp en normering som tar hänsyn till sådana faktorer som påverkar intrångsersättning, d v s förlust av marknadsvärde och andra skador.

En intressant utveckling vore om man började betala även för naturvärden. På sådant sätt skulle man, tillsammans med bl a certifieringarna, vara med och skapa en marknad för en ökad miljöhänsyn i skogsbruket. Jag tror att det skulle sända goda signaler till de markägare som menar att det är de som i första hand har skapat naturvärdena.

4.3.5 Dataenkäten

I syftet med denna undersökning ingick att utforma och utvärdera frågeformuläret på data. Nedan redovisas vilka allmänna förutsättningar som gäller för dataenkät, vilka effekter jag har uppfattat på validitet och reliabilitet och hur kostnaderna ser ut i jämförelse med pappersenkät och telefonintervju. Sist ges en sammanfattning.

4.3.5.1 *Allmänna utgångspunkter*

En första förutsättning för dataenkät är att svarspersonerna har datorer (och bör ha internetuppkoppling) och det ska vara lätt att kontrollera detta samt ta reda på mejladresser. Människor hanterar och uppfattar datorprogram på olika sätt. Om detta finns det en hel vetenskap, vilken jag tyvärr inte har haft tid att sätta mig in i. Detta kan ju ha betydelse för validiteten och det är därför bäst om kunnig person blandas in i utformandet av enkäten. Åtminstone måste man, såsom jag gjorde, pröva enkäten mot ett antal personer och då gärna sådana som har liten datavana. Med erfarenheterna från dessa tester omformulerade jag enkäten för att vara säker på att alla förstod. Vissa av svarspersonerna tyckte att det blev för omfattande förklaringar och därmed omständligt. Om textmassan uppfattas vara för stor finns risk för att den inte läses överhuvudtaget och då har vi åter ett validitetsproblem. Trots detta tror jag att det är bättre att vara övertydlig om man inte är säker på datavanan hos gruppen av svarspersoner.

Man måste också vara säker på att enkäten ser likadan ut på olika datorer. När jag först testade enkäten på min handledare Lennart Eriksson blev texten på hans skärm så liten att den var helt oläslig. Ett problem som jag inte hade tänkt på var att skogsvårdsorganisationen har ett gemensamt system, Citrix, där de anställda sparar sina dokument. Citrix har antagligen en högre säkerhetsnivå och om enkäten hade sparats där så godtogs i vilket fall inte att ändringar i dokumentet skedde. Svaren försvann alltså. Först när frågedokumentet hade sparats på hårddisken på den aktuella datorn kunde också svaren sparas. Det krävdes en hel del arbete av en av de intervjuade tjänstemännen innan problemet löstes. Tack Gunnar!

Det program som jag använde, Visual Basic i Excel, har varit enkelt att förstå som nybörjare, men fullt av oförklarliga buggar. Text inleddes mitt formulär med en anpassning efter skärmstorlek, men när en svarsperson tryckte på den inzoomningsknapp som jag hade programmerat åstadkoms istället en skärmdelning. När programmet sedan startades om var allt i sin ordning. Det har varit många sådana händelser på vägens gång, till viss del beroende på min programmeringsövning men inte alltid. Dessutom krävs att man, för att kunna använda programmeringsfunktionen och därmed enkäten, ändrar säkerhetsnivå i Excel. Detta eftersom programmen kan vara ett sätt att föra in virus i en dator. Det ser inte särskilt professionellt ut att, som första hälsning i ett utskick, beskriva hur man ändrar på säkerheten för att kunna använda enkäten. Filen blev dessutom mycket stor med detta programmeringsspråk – drygt en megabyte – och jag kunde därför inte skicka det från min egen mejladress.

4.3.5.2 *Reliabilitets- och validitetsaspekter*

Det interna bortfallet kan minimeras med dataenkät eftersom den kan programmeras att inte gå vidare till nästa fråga förrän den aktuella frågan har besvarats. Detta stämmer åtminstone vid enkla frågor som besvaras med ja eller nej. Om frågan är behäftad med ett flertal kumulativa svarsmöjligheter behöver ju svarspersonen endast ange ett svar. Det finns också risker med att tvinga svarspersonen att svara på en fråga. Kanske avger hon ett felaktigt svar för att komma vidare och då uppstår ett validitetsproblem. Särskilt måste man se till att frågor med alternativa svarsmöjligheter utformas så att det alltid finns ett svar som kan passa. Ibland måste man lägga in en säkerhetsventil i form av ett ”vet ej”-alternativ eller en ruta för fritt svar.

Bortfallet har i ett fall påverkats av dataformen. En person kunde nämligen inte få igång enkäten på grund av datorproblem. Den digitala enkäten ställer krav på att samtliga de intervjuade har tillgång till dator med relevant program installerat. Internetuppkoppling är inte en nödvändighet, men förenklar naturligtvis och torde därför också påverka bortfallet.

I jämförelse med en pappersenkät ökar förståelsen med en dataenkät när olika svar på en fråga följs av olika följdfrågor. I pappersformatet måste svarspersonen läsa anvisningar för vilken fråga som kommer härnäst och om det blir många hopp finns det risk för felaktiga svar. Med en dataenkät undviker man detta problem, eftersom frågorna kommer upp automatiskt allt efter hur enkäten är programmerad.

4.3.5.3 *Kostnader*

Pappersåtgången och portokostnaden minskar betydligt genom att enkäten kan skickas per mejl. Om jag hade skickat enkäten i pappersform hade det gått åt uppemot 750 dubbelskrivna A4-sidor för ett utskick. I jämförelse med telefonintervju har inte kostnadsskillnaden blivit lika stor.

Helt telefonfritt blir inte arbetet med en dataenkät. Även om man kanske först tar kontakt per telefon eller brevledes kan man tänka sig att, förutom utskicket av enkäten, samtliga påminnelser skickas ut via mejlen. Har man en stor population kan detta förstås vara att föredra. Min personliga erfarenhet är dock att det som kommer per mejl ofta läggs i en andra klassens "att göra"-lista. Jag valde därför att hålla i princip all kontakt med de intervjuade per telefon. Vid första påminnelsen kom alla ihåg min tidigare telefonkontakt och att jag skulle skicka ett frågeformulär. Men ungefär hälften visste inte om att formuläret hade kommit fram trots att de hade mottagit det tre veckor tidigare.

Tidsåtgången för upprättandet av enkäten har varit ganska stor, särskilt om man slår ut det per svarsperson. Programmeringen tog ungefär tre veckors heltidsarbete. Då var jag fullständigt oerfaren av den typen av programmering som det var fråga om. Idag skulle jag uppskatta arbetsåtgången till halva den tiden. Om jag istället hade gjort undersökningen i form av en telefonintervju kan man uppskatta att den hade tagit 10 minuter i åtgång per upprättat avtal plus ett par minuter extra för övriga frågor. Med sju personer och 26 avtal skulle tidsåtgången då ha blivit ca 275 minuter. Ett svarsformulär för intervjuaren måste också upprättas, men det kan göras mycket enkelt i t ex Excel-format. Till detta tillkommer också den tid det tar att få tag på samtliga för telefonintervjun, men detta kan antagligen kvittas mot de påminnelsesamtal som ofta krävs vid användande av enkät. Dataenkätens en och en halv vecka står alltså mot ca en dag med telefonintervju. Om en telefonintervju i medeltal tar runt en halvtimme är dataenkäten i detta fall tidseffektiv, vad avser svarsarbetet, först när antalet *svarande* intervjupersoner är fler än 112. Om enkäten hade gjorts i pappersform hade tidsåtgången troligen varit större än vid telefonintervju, men långt ifrån så stor som för dataenkäten. Kanske hade det tagit en arbetsdag att ställa samman formuläret, kopiera upp det och skicka ut det. Eftersom arbetet med påminnelser etc kan antas vara lika stort som för dataenkäten och tiden för kopiering och utskick är tämligen liten per svarsperson krävs det att det är fråga om väldigt många svarspersoner för att dataenkäten ska vara mer tidseffektiv i upprättandeskedet.

Tidsåtgången för sammanställningen av svaren har varit mycket enkel och tidsbesparande. Alla svar har ju inkommit uppställda i digital form och det har endast krävts att kopiera in dem i ett samlingsdokument över samtliga svar. En uppskattning är att detta moment har inneburit en tidsförkortning med fem minuter per avtal. Detta innebär att dataenkäten blir tidseffektiv i förhållande till en motsvarande telefonintervju i förevarande undersökning om antalet svarspersoner är runt 75 stycken. I förhållande till en motsvarande pappersenkät skulle denna siffra uppskattningsvis bli ca 500 personer.

Om vi både beaktar tidsåtgången och övriga kostnader kan vi ställa upp ekvationer för när dataenkäten i förevarande fall blir kostnadseffektiv i jämförelse med telefonintervju respektive pappersenkät. I båda fallen utgår jag från de tidsantaganden som jag gjort ovan, 3,5 avtal per svarsperson, en lönekostnad på 160 kronor per timme (motsvarar ca 100

kronor per timme i lön), en papperskostnad på 1 krona per dubbelkopierat A4-ark och en telefonkostnad på 20 öre per minut. Dessutom räknas med ett bortfall på 50 %. Poängteras bör att det dels är fråga om en uppskattning och att det dels inte är ett försök att beräkna alla kostnader. Det förekommer lönekostnader för en hel del annat arbete, men det antar jag vara konstant oberoende av intervjuform. De poster som tas upp är således de som varierar mellan intervjuformerna.

Dataenkätens lönekostnader är 60 timmar för upprättandet, d v s 9600 kronor, samt ungefär en minut per svar i sammanställning, d v s 2,67 kr per svar. Inga övriga variabler finns. Om vi sätter antal utskick till n blir formeln för dataenkätens kostnader (med 50 % bortfall) $(9600+n/2*2,67)$ kronor.

Telefonintervjuns lönekostnader är 4 fasta timmar, d v s 1280 kronor, och 30 minuter per svar, d v s 80 kronor per svar, för upprättandet. Därtill kommer en telefonkostnad för 30 minuters samtal, d v s 6 kronor, per svar. För sammanställningen beräknas varje svar kräva 1 minut plus 5 minuter per avtal. Eftersom vi utgår från 3,5 avtal per svar blir tidsåtgången 18,5 minuter vilket innebär en lönekostnad på 49,33 kronor per svar. Formeln för telefonintervjuns kostnader blir då $(640+n/2*80+n/2*49,33+n/2*6)$ kronor.

Punkten när dataenkäten börjar bli mer kostnadseffektiv än telefonintervjun blir då vid antal n utskick enligt följande ekvation.

$$9600+n/2*2,67=640+n/2*80+n/2*6+n/2*49,33$$
$$n=135$$

Pappersenkäten innebär uppskattningsvis 8 timmar i fasta lönekostnader, d v s 1280 kronor, plus 2 minuter per enkät, d v s 5,33 kronor, för upprättandet. Därtill kommer materielkostnad i form av 50 dubbelkopierade A4-sidor per enkät, d v s 50 kronor plus 16,50 kronor i porto. Sammanställningskostnaderna kan uppskattas vara desamma som för telefonintervjun, d v s 49,33 kronor per inkommet svar. Ekvationen för när break even nås mellan data- och pappersenkät blir då som framgår nedan.

$$9600+n/2*2,67=1280+n*5,33+n*66,50+n/2*49,33$$
$$n=87$$

Beräkningen är som sagt schabloniserad och utgår från förevarande undersökning som i och för sig måste sägas vara speciell. Det har varit fråga om en ganska omfattande kvalitativ enkät riktad till experter. Inför varje studie får man därför göra en liknande beräkning utifrån de speciella förutsättningar som råder.

4.3.5.4 Sammanfattning

Sammantaget har dataenkäten ett antal fördelar, men också nackdelar. Det interna bortfallet minskas och man möjliggör följdfrågor som i pappersform kan framstå som omständliga. Man minskar också på pappersåtgång respektive telefonkostnader beroende på vilken intervjuform man jämför med. Dataenkäten innebär stora fasta kostnader, men låga rörliga och vid stora populationer kan den därför helt klart vara att föredra sett ur denna synvinkel. Detta gäller för en så omfattande enkät som det varit fråga om i detta fall. Gäller undersökningen endast en eller få frågeställningar är inte heller de fasta kostnaderna stora och dataenkäten blir då klart billigare. Jag tror dock att dataenkäten lider av vissa trovärdighetsbegränsningar jämfört med andra intervjuformer. Den digitala formen måste troligen kompletteras med en mer personlig påhälsning per telefon eller brev. Dessutom

måste intervjupersonerna vara datoranvändare och ha en lätt åtkomlig mejladress som frekvent används.

Jag tror att dataenkäten kan ha ett användningsområde för undersökningar som görs *inom* en organisation. Då vet man att svarspersonerna har tillgång till dator och man har deras adresser. Samtidigt vet svarspersonerna att avsändaren är seriös. Utformandet av en dataenkät bör göras av kunnig person.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

- Fahlstedt, Johan, Skogsägares attityder gentemot biotopskydd och naturvårdsavtal, examensarbete 2003:10 (10 p), Skogsmästarskolan, SLU Skinnskatteberg.
- Jonzon, Sven-Gösta, mfl, Naturvårdslagen En kommentar, Norstedts, Stockholm 1988
- Lantz, Annika, Intervjumetodik , Studentlitteratur, Lund 1993.
- Loré, Jerker, Naturvårdsavtal, examensarbete, Juridiska Institutionen, Uppsala universitet, 2004
- Lundberg, Kristina, Civilrättsliga naturvårdsavtal mot en hållbar utveckling för skogsnäringen?, examensarbete, Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap, Luleå tekniska universitet, 2000
- Rosengren, Karl-Erik, Arvidsson, Peter, Sociologisk metodik, Liber, Malmö 2001

Offentligt tryck

- Naturvårdsverkets Rapport 5264-0, Lokal förankring av naturvård
- Prop 1997/98:45 Del 2
- Prop 1992/93:226
- Prop 1997/98:90
- Prop 1997/98:158
- RRV 1998:62, Skyddas värdefull natur?
- Reg skr 2001/2002:173
- Skogsstatistisk årsbok 2004
- Skogsstyrelsens meddelande 2:2004, Landskapsekologiska kärnområden – LEKO, Redovisning av ett projekt 1999-2003
- Skogsstyrelsens rapport 2001:8H, De skogliga aktörerna och skogspolitiken.

BILAGA 1 Frågeformulär

I denna bilaga visas en översättning av dataenkäten till ren text. Först ges en förklaring till hur frågeformuläret i denna form ska läsas. Därefter följer själva enkäten uppdelad i två avdelningar, precis som dataenkäten.

Förklaringar			
Fråga	<i>Första kolumnen:</i> Frågans nummer. <i>Andra kolumnen:</i> Frågans lydelse	19	Har du förstått?
Svar	<i>Första kolumnen:</i> A=Alternativa svar, d v s endast ett av svaren kan väljas. K=Kumulativa svar, d v s fler av svaren kan väljas. <i>Andra till sista kolumnen:</i> Svartalternativen. Inom parentes står vilket nummer svaret har (det återfinns i svarsbilagan).	A	<i>Ja.(60)</i> <i>Nej.(61)</i>
Hänvisn	Berättar vilken fråga som följer beroende på svar.	Gå till	1 20

Frågor som rör varje upprättat naturvårdsavtal

Härunder visas enkätens första del, d v s den som handlar om svarspersonens överväganden när naturvårdsavtal har tillämpats. Denna del är objektsrelaterad och skall svaras på för varje upprättat naturvårdsavtal.

19	Är avtalet färdigt?	
A	<i>Ja, avtal är ingånget.(60)</i>	<i>Nej, det återstår några moment innan avtalsslut.(61)</i>
Gå till	1	20

20	Hur långt gånget är avtalet?				
A	Alla förhandlingar är i princip avslutade och det återstår inte något för oss att göra.(70)			Det återstår ett eller flera viktiga moment (i planeringsarbetet eller förhandlingarna).(71)	
Gå till	1			Vidare i frågan.	
	Vad återstår innan avtalsslut?				
K	Fastställa SVOs målsättning. (72)	Förhandling om markägarens restriktioner. (73)	Förhandling om SVOs rätt att utföra skötsel. (74)	Förhandlingar om ersättning. (75)	Andra moment. (76, 77)
Gå till	1				

1	Är naturvårdsavtalets syfte primärt eller sekundärt skydd? (Med primärt skydd menas här att området skyddas för sin egen skull – det hyser i sig självt tillräckliga naturvärden.) (Med sekundärt skydd menas här att området skyddas för att komplettera någonting – t ex som skyddszon eller spridningskorridor.)	
A	<i>Primärt skydd. (40)</i>	<i>Sekundärt skydd. (41)</i>
Gå till	72	13

13	Vilken funktion har det sekundära skyddet?	
A	<i>Skyddszon. (50)</i>	<i>Underlätta spridning av art eller biotop. (51)</i>
Gå till	14	72

14	Fanns, eller planeras, skydd för det område som naturvårdsavtalet ska vara skyddszon till?		
A	Ja. (80)	Nej. (81)	
Gå till	37	Vidare i frågan.	
	Vilket instrument användes, eller planeras användas, för detta område?		
K	Biotopskydd. (82)	Naturreservat. (83)	Annat. (84, 85)
Gå till	37		

72	Har naturvårdsavtalets utformning berott på att ett eller flera intilliggande områden också skyddats?	
A	Ja. (90)	Nej. (91)
	Vidare i frågan	37.
	Hade ni ingått naturvårdsavtalet även om dessa/detta intilliggande områden stått utan skydd?	
A	Ja. (92)	Nej. (93)
Gå till	73	

73	Vilket eller vilka instrument användes för att skydda den närliggande marken?			
K	<i>Naturreservat. (94)</i>	<i>Biotopskydd. (95)</i>	<i>Naturvårdsavtal. (96)</i>	<i>Annat. (97)</i>
Gå till	37			

37	Är syftet med naturvårdsavtalet att frysa områdets naturvärden eller att utveckla det / låta det utvecklas?	
A	<i>Frysa. (100)</i>	<i>Utveckla. (101)</i>
Gå till	2 (eller 15 och 17, men de är i princip likadana så endast fråga 2 redovisas här).	

2	Fanns det möjlighet att skydda området med något annat instrument (t ex biotopskydd eller naturreservat)? Bortse från ekonomiska aspekter.	
A	<i>Ja, det fanns alternativ. (160)</i>	<i>Nej, endast naturvårdsavtal kunde åstadkomma det skydd som önskades. (161)</i>
Gå till	52	9

52	Vilka instrument kunde vara alternativ till naturvårdsavtalet?		
K	<i>Biotopskydd. (162)</i>	<i>Naturreservat. (163)</i>	<i>Annat. (164)</i>
Gå till	49		

49	Var naturvårdsavtal ert förstahandsval framför andra instrument?	
A	<i>Ja. (165)</i>	<i>Nej. (166)</i>
Gå till	4	

4	Varför valdes naturvårdsavtal framför andra instrument?					
K	<i>NV-avtal var billigare. (180)</i>	<i>Det saknades ek. medel för biotopskydd / naturreservat. (181)</i>	<i>Biotopen var skötselkrävande. (182)</i>	<i>NV-avtal innebar ett enklare förfarande. (183)</i>	<i>Det var ett önskemål från markägaren. (184)</i>	<i>Annat. (185)</i>
Gå till	10					

9	Varför kunde inte något annat instrument användas?					
K	<i>Området är för litet för naturreservat. (200)</i>	<i>Området är för stort för biotopskydd. (201)</i>	<i>Området har för låga naturvärden. (202)</i>	<i>Vi ville ha ett tidsbegränsat skydd. (203)</i>	<i>Området är skötselkrävande. (204)</i>	<i>Annat. (205)</i>
Gå till	10					

10	Bedömer du att det finns risk för negativ påverkan av naturvärdena p g a allmänheten (genom friluftsliv etc)?	
A	<i>Ja. (250)</i>	<i>Nej. (251)</i>
Gå till	50	11

50	Begränsas allmänheten?		
A	<i>Ja. (252)</i>	<i>Nej. (253)</i>	<i>Har ej bestämt ännu. (254)</i>
Gå till	Vidare i frågan		
	Om Ja – på vilket sätt?		
K	<i>Allmänheten begränsas med hjälp av områdesskydd. (255)</i>		<i>Annat sätt. (256)</i>

11	Bedömer du att det finns risk för negativ påverkan på naturvärdena p g a jakt?	
A	<i>Ja. (270)</i>	<i>Nej. (271)</i>
Gå till	51	18

51	Begränsas jakten?		
A	Ja. (272)	Nej. (273)	Har ej bestämt än. (274)
Gå till	Vidare i frågan	18	
	Om Ja – på vilket sätt?		
K	Jakträtten begränsas i naturvårdsavtalet. (275)	Jakträtten begränsas med områdesskydd. (276)	Annat sätt. (277)
Gå till	18		

18	Främjas friluftslivet på området?		
A	Ja. (300)	Nej. (301)	Ej bestämt än. (305)
Gå till	Vidare i frågan	69	
	Om Ja – hur då?		
A	Genom att i avtalet utöka allemansrätten. (302)	Genom att i avtalet skapa möjligheter för SVS att sätta upp anordningar avsedda för allmänheten. (303)	Annat sätt. (304)
Gå till	69		

69	Utfördes det (eller planeras det utföras) någon initial skötselåtgärd på området?		
A	<i>Ja. (330)</i>	<i>Nej. (331)</i>	
Gå till	71	70	

71	Vilket syfte hade (eller får) den initiala skötseln på området?		
A	<i>Enbart naturvårdande skötsel. (340)</i>	<i>Enbart ge markägaren virkesuttag. (341)</i>	<i>Både naturvård och virkesuttag. (342)</i>
Gå till	53		

53	Hur skedde (eller planeras ske) den initiala skötselåtgärden?		
K	<i>Markägaren stod / står (åtminstone delvis) för den initiala skötselåtgärden... (356)</i>		<i>SVS stod / står (åtminstone delvis) för den initiala skötselåtgärden. (360)</i>
K/A	<i>... och fick / får NOKÅS-bidrag. (357)</i>	<i>... och fick / får ett annat stöd. Vilket? (358)</i>	<i>... och stod / står för kostnaderna själv. (359)</i>
Gå till	21		

70	Fanns det behov av initial skötselåtgärd (ur naturvårdssynpunkt)?	
A	Ja. (370)	Nej. (371)
Gå till	21	

21	Finns det ett fortlöpande / framtida behov av skötsel?		
A	<i>Ja. (380)</i>	<i>Nej. (381)</i>	
Gå till	22	28	

22	Vem är det tänkt ska utföra den framtida skötseln i första hand?		
A	Markägaren. (390)	SVS. (391)	Annan – Vem? (392, 393)
Gå till	23	25	26

23	På vilket sätt ska markägaren ges incitament till skötseln?					
K	Genom att tillåta uttag av visst virke (t ex ved). (400)	Genom att ge NOKÅS-bidrag för framtida åtgärder. (401)	Genom andra stödåtgärder, t ex från länsstyrelsen för betesdrift. (402)	Genom ett separat arbetsavtal. (403)	Markägaren har ett engagemang för naturvården och kommer därför med all sannolikhet att sköta marken. (404)	Andra incitament, vilka. (405)
Gå till	24					

25	Varför bör SVS ha det främsta ansvaret för skötseln av området?	
	Fritt svar. (420)	
Gå till	27	

26	Varför bör denna / dessa ha det främsta ansvaret för skötseln av området?	
	Fritt svar. (430)	
Gå till	27	

27	Har markägaren några befogenheter för skötseln?	
A	Ja. (440)	Nej. (441)
Gå till	24	28

24	Framgår det av avtalet i vilken utsträckning markägaren får göra ingrepp på området?			
A	Det framgår fullständigt av avtalet. (460)	Det framgår delvis av avtalet. (461)	Det framgår inte alls av avtalet. (462)	Avtal har inte skrivits ännu. (463)
Gå till	28	54	28	

54	På vilket annat sätt än genom avtalet får markägaren information om hans / hennes rätt till ingrepp på området?					
K	Det framgår av andra dokument. (474)	Genom att SVS har varit på besök och informerat om skötsel-planerna. (475)	Genom att SVS framställer förfrågan inför planerat ingrepp. (476)	Lovliga träd har märkts ut. (477)	Markägaren bör rådfråga SVS innan ingrepp görs – åtminstone om de är tveksamma. (478)	Andra informationskällor. Vilka
Gå till	28					

28	Vilken är den främsta orsaken till att ni vill skydda området?		
A	<i>De höga naturvärdena. (Inklusive primärområdets naturvärden om naturvårdsavtalet utgör sekundärt skydd.) (490)</i>		<i>Hotbilden. (491)</i>
Gå till	3		

3	Hade ni fortfarande önskat skydda området om markägaren hade avsatt det på frivillig väg?	
A	Ja. (500)	Nej. (501)
Gå till	5	

5	Ersättningsparametrar.			
	<i>Ersättningen i kronor. (520)</i>	<i>Ytan i hektar. (521)</i>	<i>Avtalets längd i år. (522)</i>	<i>Ersättnings-frågan är inte löst än. (525)</i>
Gå till	29			

29	Gavs eller planeras NOKÅS-bidrag i samband med avtalet?		
A	<i>Ja. (530)</i>	<i>Nej. (531)</i>	<i>Vet ej. (532)</i>
	Gavs, ges, eller planeras någon annan form av bidrag (t ex genom Lst)?		
	<i>Ja. (533)</i>	<i>Nej. (534)</i>	<i>Vet ej. (535)</i>
Gå till	7		

7	Har några av följande faktorer påverkat ersättningens storlek?			
	[Vilken grad av betydelse dessa påverkansfaktorer tillmäts eftersöks i följande frågor, här exemplifierad av fråga 12 (inlagd strax efter denna fråga)]			
K	<i>Skogsstyrelsens ersättnings-normering (d v s runt 10 och max 20 tkr per hektar). (540)</i>	<i>Restriktionernas omfattning. (541)</i>	<i>Skogsvårdsstyrelsens rätt att bestämma om skötsel. (542)</i>	<i>Beståndsvärdet. (543)</i>
Gå till	12	59 (Se 12)	61 (Se 12)	61 (Se 12)
K	<i>Jaktvärdet. (544)</i>	<i>Andra markvärden. D v s de delar av marknadsvärdet som inte står i skog eller jakt. (Ickemonetära värden.) (545)</i>	<i>Andra effekter för markägaren, t ex sämre arrondering av resterande mark. (546)</i>	<i>Givna och planerade bidrag vid sidan av avtalet (t ex NOKÅS). (547)</i>
Gå till	62 (Se 12)	63 (Se 12)	64 (Se 12)	65 (Se 12)
K	<i>Annan kompensation vid sidan av avtalet (t ex rabatt på gröna planer.) (548)</i>	<i>Avtalets längd. (549)</i>	<i>Andra faktorer – vilka?(551)</i>	
Gå till	66 (Se 12)	67 (Se 12)	68 (Se 12)	

12	Vilken betydelse hade [påverkansfaktor från fråga 7 (i detta fall Skogsstyrelsens ersättningsnormer)] vid ersättningens bestämmande?			
A	<i>Endast liten betydelse (=2)</i>	<i>Viss betydelse (=3)</i>	<i>Stor betydelse (=4)</i>	<i>Mycket stor betydelse (=5)</i>
Gå till	35			

35	En rent hypotetisk fråga. Låt oss hoppa fram i tiden till avtalets slut. Området har utvecklats enligt planerna. Alla andra förutsättningar är desamma som idag. Vad avser du göra?	
A	<i>Fortsätta skyddsarbetet på området. (570)</i>	<i>Avsluta skyddsarbetet på området. (571)</i>
Gå till	55	8

55	Vilken skyddsform skulle du (fortfarande hypotetiskt) välja vid avtalstidens slut?	
A	<i>Fortsätta med mjuka instrument. (D v s naturvårdsavtal, frivilliga avsättningar, stöd etc, som inte kan skydda marken för längre framtid. (572)</i>	<i>Övergå till regulatoriska instrument. (D v s instrument med bakomliggande inslag av tvång; områdesskydd etc. (573)</i>
Gå till	8	

8	Nu är frågorna för detta avtal slut. Om du har några kommentarer som rör just detta avtal kan du skriva dem här.	
	<i>Fritt svar. (600)</i>	
Gå till	Om det finns fler naturvårdsavtal besvaras ovanstående frågor även för detta avtal. Annars går svarspersonen över till nästa steg i enkäten, d v s frågor som är hänförliga till när naturvårdsavtal inte har använts.	

Frågor om när naturvårdsavtal inte har använts

När frågorna för första avdelningen har svarats på för varje upprättat naturvårdsavtal återstår en kortare allmän del av enkäten. Denna del rör svarspersonens överväganden när naturvårdsavtal inte har använts. Svarspersonen behöver endast svara på frågorna en gång.

38	Har ni skyddat primärområden med något annat instrument än naturvårdsavtal? Bortse från frivilliga avsättningar. (Med primärområden avses sådana områden som skyddas främst för sina egna naturvårdens skull. Motsatsen – sekundärområden – är kantzoner och spridningsytor.)			
A	Ja. (700)		Nej. (701)	
Gå till	Vidare i frågan		42	
	Om Ja – vilka instrument har ni använt er av?			
K	Naturreservat. (702)	Biotopskydd. (703)	Andra områdesskydd – vilka? (704)	Andra skyddsformer – vilka? (705)
Gå till	42			

42	Har ni skyddat kantzoner med något annat instrument än naturvårdsavtal? Bortse från frivilliga avsättningar.			
A	Ja. (710)		Nej. (711)	
Gå till	Vidare i frågan.		43	
	Om Ja – vilka instrument har ni använt er av?			
K	Naturreservat. (712)	Biotopskydd. (713)	Andra områdesskydd – vilka? (714)	Andra skyddsformer – vilka? (715)
Gå till	43			

43	Har ni skyddat spridningsytor med något annat instrument än naturvårdsavtal? Bortse från frivilliga avsättningar.			
A	Ja. (720)		Nej. (721)	
Gå till	Vidare i frågan.		36	
	Om Ja – vilka instrument har ni använt er av?			
K	Naturresevat. (722)	Biotopskydd. (723)	Andra områdesskydd – vilka? (724)	Andra skyddsformer – vilka? (725)
Gå till	36			

36	Vilken betydelse hade följande faktorer när ni valde regulatoriskt skydd framför naturvårdsavtal.				
	[Faktorerna bedömdes enligt följande skala.]				
	Fanns inte	Ingen betydelse	Endast liten betydelse	Viss betydelse	Stor betydelse
K	<i>Höga naturvärden. (750)</i>	<i>Naturvärden som behöver fri utveckling. (751)</i>	<i>Risk för störning från allmänheten. (752)</i>	<i>Risk för störning av jakt. (753)</i>	
	<i>Invecklad fastighets- eller markägarstruktur. (754)</i>	<i>Förekomst av andra rättighetshavare till marken. (755)</i>	<i>Markägarens inställning. (756)</i>		
Gå till	48				

48	Nu är frågorna slut. Om du har några kommentarer kan du skriva dem här. Du får gärna ange vad du tycker om metoden med dataenkät.			
	<i>Fritt svar. (800)</i>			
Gå till	Svarspersonen har nu svarat färdigt på enkäten. Det som återstår är att skapa ett nytt dokument med svaren och skicka tillbaka detta.			

BILAGA 2 Svvarsformulär

Svvarsformulär pappersvariant

(Excelvarianten rekommenderas för bättre översikt)

Totalt

Enskilda svar

Fråga	Identifikation	%	Summa	Hallsta		
				Totalt	Halsta1	Hallsta2
Beteckning (automatisk numrering)						
30	Nummer		25,0	2	1	2
31	Namn				X1	X3
Typ av objekt						
Sekundärt/primärt skydd?						
40	Primärt skydd	96,15	25	2	1	1
41	Sekundärt skydd	3,846	1			
Typ av sekundärt skydd?						
50	Skyddszon	0	0			
51	Underlätta spridning	100	1			
Färdigt eller oavslutat avtal						
60	Avtalet är avslutat	73,08	19	1	1	
61	Avtalet är oavslutat	26,92	7	1		1
Återstående moment innan avtalsslut						
70	Avtalet är i princip färdigförhandlat	0	0			
71	Avtalet har inte lämnat planerings-/förhandlingsstadiet	100	7	1		1
72	SVOs målsättning återstår att planera för	0	0			
73	Mäs restriktioner återstår att förhandla om	71,43	5			
74	SVOs skötselrätt återstår att förhandla om	0	0			
75	Ersättningen återstår att förhandla om	85,71	6			
76	Andra moment som återstår innan avtalsslut:	14,29	1	1		X4
Intilliggande skydd						
Primärt instrument innanför skyddszon?						
80	Primärt instrument fanns/planeras	0	0			
81	Ej primärt instrument	0	0			
82	Biotopskydd var primärskydd	0	0			
83	Naturreservat var primärskydd	0	0			
84	Annat primärskydd	0	0			
Intilliggande skydd övriga naturvårdsavtal						
90	Naturvårdsavtalet har planerats mht närliggande skydd	34,62	9			
91	Naturvårdsavtalet har inte samplanerats	65,38	17	2	1	1
92	NV-avtalet hade ingåtts även utan närliggande skydd	88,89	8			
93	Närliggande skydd var en nödvändighet för NV-avtalet	11,11	1			
94	Närliggande skydd var naturreservat	0	0			
95	Närliggande skydd var biotopskydd	22,22	2			
96	Närliggande skydd var naturvårdsavtal	77,78	7			
97	Närliggande skydd var annat:	0	0			
Syfte						
Vill ni bevara eller utveckla området?						
100	Vill bevara området i detta skick	3,846	1			
101	Vill utveckla området	96,15	25	2	1	1

Fråga	Hermanlandet Mittlandet Öland									
	Totalt	HermanL		Mittland1	Mittland2	Mittland3	Mittland4	Mittland5	Mittland6	Mittland7
30	1	1	14	1	2	3	4	5	6	7
31		X7		X10	X14	X18	X22	X26	X30	X31
40	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1
41										
50										
51										
60			14	1	1	1	1	1	1	1
61	1	1								
70										
71	1	1								
72										
73	1	1								
74										
75	1	1								
76										
80										
81										
82										
83										
84										
90			7	1	1	1	1	1		1
91	1	1	7						1	
92			7	1	1	1	1	1		1
93										
94										
95										
96			7	1	1	1	1	1		1
97										
100										
101	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1

Fråga	Mitllandet Öland (forts)							Anga Norrlanda		
	Mittl8	Mittl9	Mittl10	Mittl11	Mittl12	Mittl13	Mittl14	Totalt	AngaN1	AngaN2
30	8	9	10	11	12	13	14	2	1	2
31	X32	X34	X38	X39	X42	X44	X48		X51	X55
40	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
41										
50										
51										
60	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
61										
70										
71										
72										
73										
74										
75										
76										
80										
81										
82										
83										
84										
90				1						
91	1	1	1		1	1	1	2	1	1
92				1						
93										
94										
95										
96				1						
97										
100										
101	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1

Fråga	Erkenområdet	Ölmstad	Balberget
-------	--------------	---------	-----------

	Totalt	Erken1	Erken2	Erken3	Erken4	Totalt	Ölmsta1	Ölmsta2		Balberg
30	4	1	2	3	4	2	1	2	1	1
31		X62	X64	X66	X67		X70	X71		X72
40	3		1	1	1	2	1	1	1	1
41	1	1								
50										
51	1	1								
60						2	1	1		
61	4	1	1	1	1					1
70										
71	4	1	1	1	1					1
72										
73	4	1	1	1	1					
74										
75	4	1	1	1	1					1
76										
80										
81										
82										
83										
84										
90	1	1				1		1		
91	3		1	1	1	1	1		1	1
92						1		1		
93	1	1								
94										
95	1	1				1		1		
96										
97										
100	1				1					
101	3	1	1	1		2	1	1	1	1

Fråga	Identifikation	Totalt		Enskilda svar		
		%	Summa	Hallsta		
				Totalt	Hallsta1	Hallsta2
Alternativ till NV-avtal						
160	Alternativt instrument fanns (totalsvar)	23,08	6	2	1	1
161	NV-avtal var exklusivt (totalsvar)	76,92	20			
162	Biotopskydd var alternativ (totalsvar)	50	3	2	1	1
163	Naturreservat var alternativ (totalsvar)	50	3			
164	Annat som var alternativ: (totalsvar)	0	0			
165	NV-avtal var förstahandsval (totalsvar)	83,33	5	2	1	1
166	Önskade annat instrument i första hand (totalsvar)	16,67	1			
Varför?						
Varför NV-avtal före alternativa instrument?						
180	NV-avtal var billigare	16,67	1	1		1
181	NV-avtal var enda ek alternativet	16,67	1			
182	NV-avtal eftersom marken var skötselkrävande	0	0			
183	NV-avtal eftersom enklare	33,33	2	2	1	1
184	NV-avtal eftersom markägarönskan	50	3	1		1
185	NV-avtal eftersom annan orsak:	33,33	2			
Varför var NV-avtal enda alternativet?						
200	NV-avtal pga för litet för reservat	70	14			
201	NV-avtal pga för stort för biotopskydd	75	15			
202	NV-avtal pga för värdefattigt	5	1			
203	NV-avtal pga ville ha tidsbegränsat skydd	0	0			
204	NV-avtal pga skötselkrävande område	95	19			
205	NV-avtal pga annan orsak	5	1			
206	Ev kommentarer ang att NV-avtal var exklusivt:		0			
Varför räckte inte allm regler om skyddszon?						
220	Fritt svar om allm regler skyddszon		0,0			

Första	Hermanlandet Mittlandet Öland									
	Totalt	HermanL	Totalt	Mittland1	Mittland2	Mittland3	Mittland4	Mittland5	Mittland6	Mittland7
160	1	1								
161			14	1	1	1	1	1	1	1
162										
163	1	1								
164										
165										
166	1	1								
180										
181										
182										
183										
184										
185	1	X8								
200			10	1	1	1	1	1		1
201			14	1	1	1	1	1	1	1
202										
203										
204			14	1	1	1	1	1	1	1
205										
206										
220										

Fråga	Mittlandet Öland (forts)							Anga Norrlanda		
	Mittland8	Mittland9	Mittl10	Mittl11	Mittl12	Mittl13	Mittl14	Totalt	AngaN1	AngaN2
160								2	1	1
161	1	1	1	1	1	1	1			
162								1	1	
163								1		1
164										
165								2	1	1
166										
180										
181										
182										
183										
184								2	1	1
185								1		X56
200	1	1	1	1						
201	1	1	1	1	1	1	1			
202										
203										
204	1	1	1	1	1	1	1			
205										
206										
220										

	Erken- området	Ölmstad	Balberget
--	----------------	---------	-----------

Fråga	Totalt	Erken1	Erken2	Erken3	Erken4	Totalt	Ölmsta1	Ölmsta2	Totalt	Balberg
160									1	1
161	4	1	1	1	1	2	1	1		
162										
163									1	1
164										
165									1	1
166										
180										
181									1	1
182										
183										
184										
185										
200	2		1	1		2	1	1		
201						1		1		
202	1				1					
203										
204	3		1	1	1	2	1	1		
205	1	X63								
206										
220										

Totalt Enskilda svar

Fråga	Identifikation			Hallsta		
				Totalt	H1	H2
Störningar		%	Summa			
Allmänhetens störningar?						
250 Störningsrisk av allmänheten på området		0	0			
251 Ej störningsrisk av allmänheten på området		100	26	2	1	1
Störningar av jakt?						
270 Risk för jaktstörning		0	0			
271 Ej risk för jaktstörning		100	26	2	1	1
Andra naturvårdssyften						
Har friluftslivet främjats?						
300 Har främjat friluftsliv		38,46	10			
301 Har ej främjat friluftsliv		53,85	14	2	1	1
302 Avtalsutökning av allemansrätt		0	0			
303 Avtalsrätt för SVS sätta upp anordn		0	0			
304 Främjat social naturvård på annat sätt:		100	10			
305 Har ej bestämt om ska främja ännu		7,692	2			
Skötsel av området						
Initial skötselåtgärd						
330 Initial skötselåtgärd utfördes		65,38	17	2	1	1
331 Initial skötselåtgärd utfördes inte		34,62	9			
Syfte med initial skötselåtgärd						
340 Initial skötsel syftade enbart till naturvård (NS)		76,47	13			
341 Initial skötsel syftade enbart till virkesuttag		0	0			
342 Initial skötsel syftade till både naturvård och virkesutt		23,53	4	2	1	1
Vem utförde initial skötselåtgärd?						
356 MÅ utförde initial skötsel		100	17	2	1	1
357 MÅ utförde och fick NOKÅS		64,71	11			
358 MÅ utförde med annat stöd:		64,71	11			
359 MÅ utförde utan ersättning		29,41	5	2	1	1
360 SVS utförde initial skötsel		5,882	1			
361 Ev kommentarer till initial skötsel:			11	1		X5
Fanns behov av initial skötsel trots ej utförde?						
370 Behov av initial skötsel, men utfördes ej		11,11	1			
371 Ej behov av initial skötsel		88,89	8			
Framtida skötselbehov?						
Finns behov?						
380 Framtida skötselbehov		84,62	22			
381 Ej framtida skötselbehov		15,38	4	2	1	1
Vem ska helst utföra skötseln?						
390 MÅ ska helst sköta marken framgent		90,91	20			
391 SVS ska helst sköta marken framgent		4,545	1			
392 Annan ska helst sköta marken framgent		4,545	1			
393 Annan är:			1			

	Hermanlandet Mittlandet Öland									
Fråga	Totalt	HermanL	Totalt	Mittland1	Mittland2	Mittland3	Mittland4	Mittland5	Mittland6	Mittland7
250										
251	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1
270										
271	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1
300			6	1	1	1	1	1		
301	1	1	6						1	1
302										
303										
304			6	X11	X15	X19	X23	X27		
305			2							
330	1	1	12	1	1	1	1	1		1
331			2						1	
340			11	1	1	1	1	1		1
341										
342	1	1	1							
356	1	1	12	1	1	1	1	1		1
357			9	1	1	1	1	1		
358			10	X12	X16	X20	X24	X28		
359	1	1	2							1
360										
361	1	X9	8	<u>X13</u> X13	<u>X17</u> X17	<u>X21</u> X21	<u>X25</u> X25	<u>X29</u> X29		
370			1							
371			1						1	
380	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1
381										
390	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1
391										
392										
393										

	Mittlandet Öland (forts)							Anga Norrlanda		
Fråga	Mittl8	Mittl9	Mittl10	Mittl11	Mittl12	Mittl13	Mittl14	Totalt	AngaN1	AngaN2
250										
251	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
270										
271	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
300						1		2	1	1
301	1		1	1	1					
302										
303										
304						X45		2	X52	X57
305		1					1			
330	1	1		1	1	1	1	1		1
331			1					1	1	
340	1			1	1	1	1	1		1
341										
342		1								
356	1	1		1	1	1	1	1		1
357		1		1		1	1	1		1
358		X35		X40	X43	X46	X49	1		X58
359	1									
360								1		1
361		X36		<u>X41</u>		X47		1		X59
370			1							
371								1	1	
380	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
381										
390	1	1	1	1	1	1	1	1		1
391										
392								1	1	
393								1	<u>X53</u>	

Erken- området	Ölmstad	Balberget
----------------	---------	-----------

Fråga										
	Totalt	Erken1	Erken2	Erken3	Erken4	Totalt	Ölmsta1	Ölmsta2	Totalt	Balberg
250										
251	4	1	1	1	1	2	1	1	1	1
270										
271	4	1	1	1	1	2	1	1	1	1
300	2		1	1						
301	2	1			1	2	1	1	1	1
302										
303										
304	2		X65	X68						
305										
330	1			1						
331	3	1	1		1	2	1	1	1	1
340	1			1						
341										
342										
356	1			1						
357	1			1						
358										
359										
360										
361										
370										
371	3	1	1		1	2	1	1	1	1
380	2		1	1		2	1	1	1	1
381	2	1			1					
390	2		1	1		2	1	1		
391									1	1
392										
393										

Totalt Enskilda svar

Fråga	Identifikation			Enskilda svar		
				Hallsta		
		%	Summa/	Totalt	H1	H2
Om MÄ bör sköta, vilka incitament finns?						
400MÄ skötselincitament gnm eget uttag		50	10			
401MÄ skötselincitament gnm NOKÅS		55	11			
402MÄ skötselincitament gnm annat stöd		70	14			
403MÄ skötselincitament gnm arbetsavtal		0	0			
404Förlitan på MÄs engagemang för skötsel		70	14			
405MÄ skötselincitament på annat sätt:		5	1			
Om SVS bör sköta - varför?						
420Orsak till att SVS har främsta skötselansv			1			
Om annan bör sköta - varför?						
430Orsak till att annan har främsta skötselansv			1,0			
Får MÄ trots detta någon rätt till skötsel?						
440Vissa skötselbefogenheter till MÄ		0	0			
441Inga skötselbefogenheter till MÄ		100	2			
Info till MÄ om skötselrättens omfattning						
I avtalet						
460MÄs skötselrätt framgår helt av avtalet		23,53	4			
461MÄs skötselrätt framgår delvis av avtalet		76,47	13			
462MÄs skötselrätt framgår inte alls av avtalet		0	0			
463Avtal har inte skrivits ännu		0	3			
Vid sidan av avtalet						
474Skötselrätt framgår av andra dokument (än avtalet)		0	0			
475Skötselrätt framgår gnm SVS personligt besök		100	13			
476Skötselrätt framgår gnm SVS förfrågan innan ingrepp		0	0			
477Skötselrätt framgår gnm att lovliga träd har märkts		92,31	12			
478Skötselrätt framgår om MÄ frågar SVS innan ingrepp		100	13			
479Skötselrätt framgår gnm annan informationskanal:		0	0			
Skyddsbehovet						
Vad orsakade skyddsbehovet?						
490Naturvärden främsta orsak till skydd (ej hotbild)		92,31	24	2	1	1
491Hotbild främsta orsak till skydd (ej naturvärden)		7,692	2			
Vore skydd aktuellt även om fri avsättning?						
500Ville skydda oavsett om fri avsättning		80,77	21			
501Skulle godtagit fri avsättning istället för skydd		19,23	5	2	1	1

	Hermanlandet Mittlandet Öland									
Fråga	Totalt	HermanL	Totalt	Mittland1	Mittland2	Mittland3	Mittland4	Mittland5	Mittland6	Mittland7
400	1	1	8		1	1	1	1		1
401			7						1	1
402			10	1	1	1	1	1	1	
403										
404			13	1	1	1	1	1	1	1
405										
419										
420										
430										
440										
441										
460			1							1
461			13	1	1	1	1	1	1	
462										
463	1	1								
474										
475			13	1	1	1	1	1	1	
476										
477			12	1	1	1	1	1		
478			13	1	1	1	1	1	1	
479										
490	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1
491										
500	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1
501										

	Mittlandet Öland (forts)							Anga Norrlanda		
Fråga	Mittl8	Mittl9	Mittl10	Mittl11	Mittl12	Mittl13	Mittl14	Totalt	AngaN1	AngaN2
400	1	1			1					
401	1	1	1			1	1	1		1
402		1	1			1	1	1		1
403										
404	1		1	1	1	1	1			
405								1		X60
420										
430								1	X54	
440										
441								1	1	
460								1		1
461	1	1	1	1	1	1	1			
462										
463										
474										
475	1	1	1	1	1	1	1			
476										
477	1	1	1	1	1	1	1			
478	1	1	1	1	1	1	1			
479										
490	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
491										
500	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1
501										

Erken- området	Ölmstad	Balberget
----------------	---------	-----------

	Totalt	Erken1	Erken2	Erken3	Erken4	Totalt	Ölmsta1	Ölmsta2	Totalt	Balberg
Låga										
400						1		1		
401	2		1	1		1		1		
402	1		1			2	1	1		
403										
404						1	1			
405										
420										X73
430										
440										
441									1	1
460						2	1	1		
461										
462										
463	2		1	1						
474										
475										
476										
477										
478										
479										
490	2	1	1			2	1	1	1	1
491	2			1	1					
500	2			1	1	2	1	1		
501	2	1	1						1	1

		Totalt		Enskilda svar		
Ersättningen		%	Summa	Hallsta		
Ersättning per hektar och år		Stdavv		Totalt	H1	H2
520	Hur stor var ersättningen?	91208	79442	252800	252800	
521	Hur många hektar?	15	11	37,1	37,1	
522	Hur många år?	5	48	50	50	
523	Ersättning per hektar	2974	8460	6814,016	6814,016	
524	Ersättning per hektar och år	65	177	136,2803	136,2803	
525	Har ej bestämt ersättning än	120 min	340 max	7	1	1
Bidrag						
530	Det har givits/planeras NOKÅS bidrag	48	12			
531	Det har inte givits/planeras NOKÅS bidrag	52	13	2	1	1
532	Vet ej om givits/planeras NOKÅS	6,25	1			
533	Det har givits/planeras annat bidrag än NOKÅS	93,75	15			
534	Det har inte givits/planeras annat bidrag			2	1	1
535	Vet ej om givits/planeras annat bidrag					
Faktorer som påverkar ersättningen skala 1-5		%	Stdavv	Median		
540	SVSs ersättningsnormering	100	1,34	3	4	4
541	Restriktionernas omfattning	0	0	0		
542	SVSs skötselrätt	5,263	1,13	3	3	3
543	Beståndsvärdet	73,68	1,78	4		
544	Jaktvärdet	0	0	0		
545	Marknadsvärdet	0	0	0		
546	Andra negativa effekter för MÄ	0	0	0		
547	Bidrag	0	0	0		
548	Annan kompensation	0	0	0		
549	Avtalets längd	84,21	1,26	3	3	3
550	Andra faktorer:	0		0		
551	Betydelsen av andra faktorer		0	0		
Framtiden						
Hur tänker du dej området efter avtalstiden?						
570	Efter avtalstiden - fortsatt skydd	100	26	2	1	1
571	Efter avtalstiden - utan skydd	0	0			
572	Fortsatt mjukt skydd efter avtalstiden	96,15	25	2	1	1
573	Regulatoriskt skydd efter avtalstiden	3,846	1			
Avslut						
Slutläm						
600	Övriga kommentarer:				X2	X6
När NV-avtal inte använts						
Orsaker till regulatoriskt skydd framför NV-A						
Vilken betydelse följande faktorer skala 1-5		Stdavv	Median			
750	Höga naturvärden	0,55	4,5	X		
751	Naturvärden skulle lämnas till fri utveckling	1,14	3	X		
752	Risk för allmänhetens störningar	0,41	1	X		
753	Risk för jaktstörningar	0,41	1	X		
754	Krånglig fastighets-/markägarstruktur	1,33	1	X		
755	Andra rättighetshavare	0	1	X		
756	Markägarens inställning	0,52	3	1		

	Herman-landet	Mittlandet Öland
--	---------------	------------------

	Totalt	HermanL	Totalt	Mittl1	Mittl2	Mittl3	Mittl4	Mittl5	Mittl6	Mittland7	Mittland8
520			47114,29	22500	10500	6800	6800	4500	40000	25000	38000
521			6,6785713		1,2	0,4	0,5	0,7	4,7	3,5	5,4
522			50	50	50	50	50	50	50	50	50
523			8388,041	7500	8750	17000	13600	6428,571	8510,638	7142,857	7037,037
524			167,7608	150	175	340	272	128,5714	170,2128	142,8571	140,7407
525	1	1									
530			9	1	1	1	1	1			
531			5						1	1	1
532	1	1									
533			11	1	1	1	1	1	1		
534	1	1	3							1	1
535											
540			3	3	3	3	3	3	3	3	3
541											
542											
543			4	4	4	4	4	4	4	4	4
544											
545											
546											
547											
548											
549			3	3	3	3	3	3	3	3	3
550											
551											
570	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1	1
571											
572	1	1	14	1	1	1	1	1	1	1	1
573											
600											X33
750	5		5								
751	5		X								
752	1		1								
753	1		1								
754	1		3								
755	1		X								
756	3		3								

	Mittlandet Öland (forts)	Anga Norrlanda
--	--------------------------	----------------

	Mittland9	Mittl0	Mittl11	Mittl12	Mittl13	Mittl14	Totalt	AngaN1	AngaN2
520	226000	43500	44000	70000	81000	41000	126000	57000	195000
521	33,2	6,2	6,3	8,2	13,5	6,7	15,1	5,7	24,5
522	50	50	50	50	50	50	50	50	50
523	6807,229	7016,129	6984,127	8536,585	6000	6119,403	8979,592	10000	7959,184
524	136,1446	140,3226	139,6825	170,7317	120	122,3881	179,5918	200	159,1837
525									
530	1		1		1	1	1		1
531		1		1			1	1	
532									
533	1		1	1	1	1	2	1	1
534		1							
535									
540	3	3	3	3	3	3	5	5	5
541									
542									
543	4	4	4	4	4	4			
544									
545									
546									
547									
548									
549	3	3	3	3	3	3			
550									
551									
570	1	1	1	1	1	1	2	1	1
571									
572	1	1	1	1	1	1	2	1	1
573									
600	X37								X61
750							4		
751							2		
752							1		
753							1		
754							1		
755							1		
756							4		

	Erken- området	Ölmstad	Balberget
--	----------------	---------	-----------

	Totalt	Erken1	Erken2	Erken3	Erken4	Totalt	Ölmsta1	Ölmsta2	Totalt	Balberg
520						172500	45000	300000		
521						28,15	3,5	52,8		
522						35	40	30		
523						9269,481	12857,14	5681,818		
524						255,4113	321,4286	189,3939		
525	4	1	1	1	1				1	1
530	2		1	1						
531	2	1			1	2	1	1	1	1
532										
533						2	1	1		
534	2	1			1				1	1
535	2		1	1						
540						4	4	4		
541										
542										
543										
544										
545										
546										
547										
548										
549						4		4		
550										
551										
570	4	1	1	1	1	2	1	1	1	1
571										
572	3	1	1	1		2	1	1	1	1
573	1				1					
600					X69					
750	5					4			4	4
751	4					3			4	4
752	1					2			1	1
753	1					2			1	1
754	4					1			1	1
755	1					1			1	1
756	4					3			3	3

Noter till svarsformulär

X1	hallsta
X2	Området är en 100 -120 årig barrblandskog på kalkrik mark, till stöd del försumpad. Ca. 5,5 ha är myrimp. På 8 -10 ha skall en plockuggning utföras (uttag ca. 35 % av stående volym). Där är marken fuktig till frisk. Plockuggning utföres för att gynna ljuskrävande kärlväxter (bl.a. guckusko) och marksvampar samt att skapa en flerskickad och olikåldrig skog
X3	hallsta 1:48
X4	Markäg. är positiv men p.g.a. tidsbrist hösten-03 vill markäg se objekten (2 st) tillsammans med SVS pers. på barmark vårne -04
X5	OBS virkesintäkten täcker avv.kostnad
X6	Även dessa 2 ev. avtal rör kalkbarrsumpskog där viss plockuggning troligen kommer att utföras
X7	Alvik 23:2, storfällberget, Hans och Inga Britt Johansson, Luleå kommun
X8	Länsstyrelsen var inte beredd att prioritera objektet
X9	Ätgärden kommer att leda till en ekonomisk vinst för markägaren
X10	Naturskogsartad lövskog, Tveta 1:7, Mörbylånga kommun, År: 1997, Dnr: 412 020
X11	Området öppnas upp.
X12	Rest. stöd, Lst
X13	Arrendatorn står för viss kostnad
X14	Naturskogsartad lövskog, Skogsby 8:16, Lars Hasselbom, År: 1997, Dnr: 413 020
X15	Området öppnas upp, skogsbete.
X16	Rest. stöd, Lst
X17	Arrendatorn står för viss kostnad.
X18	Naturskogsartad lövskog, Skogsby 5:8, Nämndsmansjorden HB, År: 1997, Dnr: 414 020
X19	Området öppnas upp, skogsbete.
X20	Rest. stöd, Lst
X21	Arrendatorn står för viss kostnad.
X22	Naturskogsartad lövskog, Skogsby 5:8, Nämndsmansjorden HB, År: 1997, Dnr: 414
X23	Området öppnas upp, skogsbete.
X24	Rest. stöd, Lst
X25	Arrendatorn står för viss kostnad.
X26	Naturskogsartad lövskog, Skogsby 1:37, Karin Johansson, År: 1997, Dnr: 415 020
X27	Området öppnas upp, skogsbete.
X28	Rest. stöd, Lst
X29	Arrendatorn står för viss kostnad.
X30	Kulturmark, hage, skogsbete, Gårdby 4:19, S-E Andersson, År:1999, Dnr.: 262 020
X31	Ädellövskog, Bostorp 6:1, Fredrik Karlsson, År: 2003, Dnr.: 185
X32	Naturskogsartad lövskog, Bostorp 1:4, Lis Fors o Ove Johansson, År: 2001, Dnr: 209
X33	Detta område ingår i ett hägn som fungerar som skogsbete. I detta område är det inte för tillfället aktuellt med något ingrepp.
X34	Kulturmark, hage, skogsbete, Bostorp 1:12, Gilbert Olssons dbo, År: 2002, Dnr: 542
X35	Rest. stöd, Lst
X36	Markägaren har till viss del stått för del av kostnad
X37	Detta område ingår i ett stööre hägn för skogsbete. Tyvärr gick markägaren bort men den nya ägaren ämnar fullfölja arbetet om han får ekonomiskt stöd.
X38	Naturskogsartad lövskog, Bröttorp- avreg.-2:38, Örjan o Ann Petersson, År: 2003, Dnr:76

X39	Naturskogsartad lövskog, Bostorp- avreg.-2:2, Örjan o Ann Petersson, År:2003, Dnr:77
X40	Miljöers. Lst
X41	WWF stod för del av kostnad
X42	Ädellövskog, Bostorp 5:1, Örjan o Ann Petersson, År: 2003, Dnr: 78
X43	Miljöers. Lst
X44	Naturskogsartad lövskog, Hönstorp 2:3, Johan Öhlin, År: 2003, Dnr: 111
X45	Området öppnas upp.
X46	Miljöers. Lst
X47	Markägaren står för del av kostnad
X48	Naturskogsartad lövskog, Hönstorp 2:3, Johan öhlin, År: 2003, Dnr: 112
X49	Miljöers. Lst
X50	EU-betesstöd.
X51	Norrlanda Hammars 1:7, Gadefors
X52	Genom avtalet så uppmuntras markägaren att hålla lövängsresten öppen och skött vilket innebär att det är ett trevligt område att ströva i. Det finns sedan tidigare stigar genom området längs kusten.
X53	Markägaren om det är han som tar initiativ och skötseln ligger inom ramen för NVA, eller på SVS initiativ om vi har några pengar.
X54	Se under min helgardering på föregående fråga. Om jag skulle lägga till något så är det naturligtvis att föredra att markägaren sköter om sin mark enligt det NVA som vi tillsammans har slutit oss kring, inte minst för att en tradition av hävd i området upprätthålls på den familjeägda gården.
X55	Anga Fjäle 1:13, Darvelid
X56	Det fanns inga planer på reservat i det aktuella området vid det här tillfället.
X57	Inom delar av området gäller samma svar som på föregående område.
X58	EU-betesstöd
X59	Olika kombinationer användes i olika delar av området.
X60	Vi hoppas på skötselpengar från SKS.
X61	LEKO-pojektet på Gotland bytte projektledare i halvtid. Detta medförde att jag inte själv har skrivit detta avtla och därför inte har all information. Jag har dock svarat efter bästa förmåga.
X62	Stjernholm 1 Tallmosse
X63	Platsar ej som biotopskydd
X64	Stjernholm 2 Betad ädellövskog
X65	Bibehållen/ökad tillgänglighet. Estetiska effekter.
X66	Lohärads-Söderby. Igenväxande ekdominerad hagmark
X67	Bibehållen-ökad tillgänglighet
X68	Lohärads-Söderby 2. Asp-lindskog
X69	Området håller sannolikt biotopskyddsklass vid avtalsperiodens slut.
X70	Ölmstads-Björnaryd
X71	Ölmstad-Ånaryd
X72	Harahemberget
X73	Det är inte reglerat i avtalet vem som ska utföra den eventuella framtida skötseln, i avtalet ges SVS rät att utföra viss skötsel.